

THEODOROVITS JULIANNA:

A nemzeti újjáébredés hazafias lyrájának
német fordításai.

Szeged, 1923.

Diss. A 264

Diss. A 264

A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF TUD. EGYETEM
BÖLCSESZET-, NYELV- ÉS TÖRT. TUD. KARA

Érkezett 1923 évi V. hó 8. nap

Iktató-szám: 538 / 1922.23

Előírat:

Utóírat:

Theodorovits Julianna :

A nemzeti ügyekért harajás tyrájának német fordításai.

Ms. A. 2210

Diss. A 264

A magyar költészet idegennyelvű fordításaival csak elvétve foglalkoznak a kutatók s a kritikusok.¹ Igaz, hogy elszomorítóan kevés területre ex filologiainknak. Örök értékeink közül csak Petőfit s Jókait olvassák több nyelven. Fordításaink több mint fele az ő munkájukra esik. S még e kevés fordítás közt is mennyi az értéktelen, silány! Sokat mulasztottunk arról, hogy nem próbáljuk klasszikusainkat méltó tolmácsolatban mennél több néppel megismertetni. A költészet egyik leghívatottabb tanúja annak, hogy milyen hely illet meg a kultúrkörösségben egy nemzetet. A költészet által juthat egyik nép a másik nép lelkéhez közelebb. S milyen egyedül állunk mi! Mennyire nem tudunk felötünni semmi igazat. De éppen ezért kellene összeküldeni, megosztalni azt, ami már e téren mégis történt, hogy jöthetnénk hozzá és öltözhét evidenciában tartani azt, aminek még történnie kell.

Szolgálatomban ennek a feladatnak egy kis részétet igyekszem megoldani: a nemzeti újjáébredés (1800-1848) hazafias lyrájának német fordításairól a lehető képet nyújtani.

1. Kötött formájú német átültetéseket bíráltak: Kertheim, Dör, Heinrich, Deugi, Froster.

A nép hiányos lesz, mert a mai viszonyok között nemcsak a külföldi, hanem a megszállt területen lévő magyar könyvtárak sem voltak hozzáférhetőek, s így csak a budapesti könyvtárakból meríthettem vizsgálódásom anyagát. A talált fordításokat összevetve az eredetivel és egymás között megkapjuk abszolút és relatív értékeiket. De az összegyűjtött anyagból más érdekessé megállapításokat is vonhatunk. Látniuk a politikai események hatását a fordítói tevékenységre. Megfigyelhetjük mint emelkedik az idővel folyamatosan a fordítások átlagos nivója. S mivel különösen a „Hymnus” és a „Kora” tolmácsolását majd minden fordítónk megkísérelte, nagy vonásaitban előttünk áll a hazai német műfordítás története. És nemcsak maguk a fordítások beszélnek, hanem a fordító neméje s a kötetek bevezető sorai. Megvilágítják, hogy hazai németjeink hogy vették ki részüket a kövelítő munkából, melyre a magyar s német nép közöttük a leghivatalosabbak.

A függelékben összegyűjtve adom a dolgozat tárgyát képező költemények legjobb fordításait.

Az újjáébredés korával kezdődik a modern magyar irodalom: egy szinte tisztán fordítás és utószósból

elő század után az eredeti költői alkotások hűtelenül fel-
szóko sora. A télenység évei alatt felfalmozott energia elő-
zői az időben szóltak meg. Ők ösztönözték eslekvésre, elő-
retették a vágyakat s ragadták ezeknek a vágyaknak, a za-
badság és önállóságnak megvalósítása felé a nemzetet. I mi-
kor már tettekre került a sor, tanjuk nyomról-nyomra kö-
vette őket. Ösztönző és felkésítő verseikben benne van e
kor története. Nem adhatunk az idegenek kezébe magyar
történelmet, mely erőteljesebben s megrázóbban tolmácsol-
ná az kiemeltet, elnyomott nemzet magára exaltációját
és nagyzerű renaissance-át. Ezért kétszeresen fontos, hogy
művészi fordításokban a külföld elé kerüljön a megújító-
lás korának hazafias lyrája: belőle nemcsak egész nagy kö-
töket, hanem egy nemvedő nagy nemzet felkelt tanulják is-
merni.

II. József erélyes germanizáló politikája adta az első
tökvést a magyarság egészének talpraállásához. Az ő nem-
deletei nyomán kelt felfáborodás és elkeseredés kifejezői
voltak Ányos, Baróti Szabó és Virág. Nekünk magyarok-
nak arágo nevek ezek, de munkájuk önmagáért való költői
értéke nem elég nagy arra, hogy elfogulatlan sőt ellenséges
érzületű olvasó figelmét lekösse. Karincsy került minden

politikai megnyilatkozást. Berzsenyi, Kölcsey s a patriotiz-
mustól citatott magyar romantika képviselői: Kisfal-
dy Károly, Vörösmarty, Bajza, lehetnek a magarságnak
eredményes szószói. Az ő kortársaik: Mailáth, Toldy, Kert-
beny érték először a magartól való fordítás jogosságát
s később szükségességét. Ők a magyar irodalom külfölddel
való megismertetésének úttörői.

Mailáth József gr. (Pest 1786 - 1857) „magyarische Ge-
dichte“ c. munkájában témáinkhoz tartozó vers ugyan nincs,
mert amint előszavában mondja: „In der Auswahl der Gedich-
te habe ich alle jene vermieden, welche persönliche oder sächli-
che Beziehungen haben.“ Konzervatív volt, nem akart föl-
jete' megbotránkoztatni. Ig. Berzsenyi „A magyarokhoz“ c. ó-
dáját is csak a bevezető részben említi meg, ezzel a méltató
szóval: „... kann ein Magare etwas Herzerreissenderes finden
als Berzsenyi's Klage über den Verfall Ungarns?“ Leveleiben
anthológiája hasznias célját sokkal világosabban elárulja. —
De ez a munka az első, mely a német publikum elé visz
magyar verseket s ezért kell róla megemlékeznem. A beve-
zetésben a magyar irodalom várlatát is adja. És pedig tíz-
től magyar tudományos szempontból is fontos, mert első

kisérlete országunkban egy kritikai irodalomtörténetnek.¹

Másik utolsó irodalomtörténetünket Söldy Ferencet (Budapest 1805 - 1875) már német eredetű predesztinálta a mai-láth áltál megkezdett munka folytatására. Három évre a „magyarische Gedichte” megjelenése utáni kiadja „Handbuch der ungarischen Poesie” 2. kötetét, irodalmunk fordítások-nal illusztrált történetét. Munkatársai ugyanazok vol-tak mint Mailáthé³ s az eredeti munkák megválasztása sem sokkal szerencsésebb.

Már csak egy fordító munkát s köztük több harafi-as verset hoz 1840-ben a „Pannónia”⁴ egy más mellé állítja az eredetit s az átültetett köveget, mintegy közelebb a harva-hozni a német olvasóhoz a magyar nyelvet. Gusztáv Stein-acker (Bécs 1809 - Weimar 1877) már ez a kötet mint ki-vaston fordított műsaja. Csakhamar egy második füzet kö-vette az első „Herzensklänge” címen. És járachatatlanul dol-gozott Steinacker tovább egész életében: a jeltűdéli csöndes paróhián, a debreceni tanári széken, Frieszben, Hannover-ben, Weimarban. Itt, élete alkonyán 1874-ben, egy 524 oldalas

1. L. gr. Mailáth József nevére a magyar irodalomban Várady Zoltán 1911.

2. Fr. Söldy: „Handbuch der ung. Poesie” Pest-Wien 1828. — A benne közölt fordításokat ugyanakkor „Blümen-lese aus ungarischen Dichtern” címen külön is kiadták.

3. Pétz, Freller, Pászai, Gölöb, Mailáth.

4. Pannónia, Blumenlese auf dem Felde der neueren magyarischen Lyrik übers. v. G. Steinacker Leipzig 1840.

5. 1857-ben megjelent a 2. kötet.

vastag kötetben gyűjtötte össze fordítói munkásságának egész termését.¹

Érdekes mondanivalói vannak a könyv külsőségeinek. Az ajánlás Marlitt, E. Werner és Wilhelmine Flit-ternerhez szól. Ezekhez a német intelligencia legszélesebb rétegeihez forduló újonchoz, mintegy szimbolizálva, hogy a német családok olyan elterjedt, kedves könyvei között szeretné látni a műveit, mint az ő regényeit. — A könyv kiadását előjegyzések névén tudta Steinacker lehetővé tenni. Hálóját kifejezésével költi az előjegyző névsort. És a névsor bizonyossága annak, hogy egy ember aktivitása milyen néles körben tud harája iránt érdeklődést kelteni. Magnánsaink és kellemi arisztokráciánk nevei mellett — akik csak kötelességüket teljesítették — ott találjuk kis német hercegségek és skandináv városok könyvtárait, olyan sor felvidéki felkérst, hogy az ő előfizetésük már nem pusztán kollektív kivességről beszél, hanem zipszereink felfogását tükrözi, éppen úgy mint a dobsinai olvasóközönségének rendeltése.

A fordításokat történelmi viszonyok miatt előzi meg. Igen helyesen rajzolja az ötödik korszak, melyben a magyarság annyit vesztett s mellyel az európai kultúra zavartalan fejlődését tette lehetővé. Nehány megállapítása pedig szinte

¹. Ungarische Lyriker v. Kisfaludy bis auf die neueste Zeit. Übers. v. G. Steinacker Leipzig-Best 1874.

belekiadásukon az idegennyelvű magyar állampolgá-
rának a nyilatkozatai köze, melyekből a magyar nemzeti sé-
gi politika képe lehetne összeállítani. Brionyi-ja a magya-
rok méltányos bánásmódját a konfoglatáskor itt találta ké-
pessé nemben: „nicht der leiseste Versuch fand statt die neue
Herrschaft abzuschütteln und die frühere Häuptlinge zu res-
taurieren.“ Még akkor sem, mikor a kardforgató magyarág
mag nemze messze nádóhadjáratozon köborolt, ... melyek günsti-
ge Gelegenheit das neue Joch abzuschütteln, wenn es ein Joch
war.“ Pedig Steinacker elfogultan német. Az államnyelv-
nek nálunk igazán meggyintő jögrit is vitája ugana-
kor, mikor a német germanizálást elvárban jögrinak
találja. De annyit mégis belát, hogy a „magyarománia“ csak
időnként jelentkezik és sajnálatmal állapítja meg, hogy a
magyarországi németek kényves nélkű is olvadnak be.
„Freier deutsch-ungare, nicht schein-magare,“ az ő ideálja.
De ug, ahogy van mégis kerette ont a földet, melyet kard-
jának vallon, dacára, hogy nem itt született. É a keret
telle földtővő is tartotta mindig elően munkakedvő.

„Ungarische Lyriker von Kinsfaludy bis auf die neuer-
ste Zeit“ c. kötetet felőleti e kor költőinek majd minden ne-
vezetesebb versét. Bessenyi leginkább felkínkőn forrt ó-

adójának, a magyarokhoz' címűnek, ereje zengzetessége a
Heinacher fordításában elvész. Neki - neki iramodó majd
sánsító sorai (hol 12, 10 szótagot tesz a 11 s 9 helyett hol meg-
fordítva a 10 helyett 9-t) nagyon zavaróak. Igaz, hogy a
klasszikus versforma a németben nehezen való-ítható
meg. A nyelvezet sem eléggé kifejező. Schiller stílusa-
nak hatása érzik, de a klasszikus német hangot nem ta-
láta meg. Érdeme az eszmei tartalom hi megőrzése.

Itt meg akarom említeni, hogy a magyarokhoz' első
német fordítója Réchenyi István volt. Ő végtelenül sok-
ra becsülte Berrsenyit. Naplójában 1829 III. 8. kelettel ír-
ja, hogy menyasszonyának, aki csak akkor tanult magyarul,
lefordította ^{német} prózába Berrsenyi ódáját, hogy megérthesse a
költemény minden fincséges képét. A fordítást tartalmu-
zó levelet elvesztett.¹

Heinacher Kisfaludy Károlyt tolmácsoló munkái
sikerültebbek. A, Szülőföldem nép határa' c. kicsi dal nyu-
godt mélabús hangulatát a forma megváltoztatása - a ha-
madik és negyedik sor rövidítése - lerontja.

Kisded hajlék, hol születtem
Hej tölel de távol estem!
Távol estem mint a levél
Melyet elkap a forgó tél.

Sträutes Haus das mich geboren
Hab von dir mich weit verloren
Gleich des Herbstes welkem Blath
Das der Sturm verwehet hat.

1. L. az első Gála: Berrsenyi levelei Réchenyinek. Akadémiai Értesítő 1913 515-21 l.

A „Rákosi nánci” dalának fordítása hangulatban, formában, tartalomban majdnem tökéletes. Az eredetinek még a fordulatait is hűven követi. Nyelvezete tisztó, egyszerű népies hangú, szinte érezteti a magyar ritmust. Csak elvétve akad egy-egy kisebb hiba: a rím kedvezőtlen beiktatott fölöslegesen, sőt zavaróan, pl.

Köhrt viel tausend Menschen drüber merőclön sok ember táplálta
kényszereredett trópusok:

Rákos, deines Rühmes Blüme

Rákos, Rákos hová' lettél,

Sank dem Grab zum Eigentüme

Szép hirtelből de hirtelen.

egész megfelelően helyett távolabb eső, pl. kaáms helyett schwer a következő sorban

Unse Sprach sie schwer verstehen

S alig érte nyelvéinnét már.

Kölcsey mellesz borongó verseiből a „Hymnus” és Krúdy dala-t találjuk Heinecker anthológiájában. A „Hymnus” metruma és rímelése hibátlan (egyszer van a negyedfeles trocheus helyett egy daktylusal kevert sor). Nyelve néhány erőszakosságot eltekintve, — melyek egy későbbi átdolgozásban, Hack: „ungarische Lyrik ...” c. gyűjteményében, már jó részt hiányoznak — világos, jó német, csak néha. Inkább közérzendi, mint tartalmi interpretációra törekszik s ezért sokszor vét az eredeti

szelleme ellen. Oran sorokat haq ki, melyek az ure aditban
a követhető sorok tartalmát magyarázzák. Az öltözik na-
haszbot pl. hiányzik „hányzor támadt sefied..” Az igei-
dők változtatása, gyakori hangváltás, értelmesség
— pl. még Hach is ig, hől, bár a soron változtatott:

Aber keine Heimat bot

s' Heim dem Vaterlande. —

mind csökkenti a fordítás értékét.

Brinyi első dala'-nak fordításai közül aronban már
Steinacher átvettette a legértékesebb: népszen gőrcsölő vála-
tatos nyelvi, bár nem hibátlan, mert pl. ilyen értelmezé-
misítő, a forma kedvéért később sor is akadt benne:

Desen Bild selbst an Calypso's Busen

S messze képet bujdosó magrája

Noch beweint der flüchtige Sohn der Musen

még Kalypso keblén is virítja

Mennyivel kifejezőbb Szier egészeti szava:

Desen Bild im fremden Land die Seinen¹

Éleves, Bicsú-ját is jól fordította le Stein-
acher. Különösen a 3. és 6. szak költői leendőletű interpre-
tácását kell kiemelni.

Jedweddem Lande ward ein Schatz als Krone

Az ég ég, kincsei ősi mindenhardnak

den treu das Volk behütet u. bewacht:

Pa nemzet híven őzi birtokát

Vom Kaiser spricht der Franzmann seinem Sohne

Császárról szól a franciá fia'nak

Voll Stolz weist Rom auf seiner Stürmen Nacht

Bűzke'n mutatja Róma ó
falát

An seinen Säulen steht Helas' Herz:

Sein ist, o Vaterland, ein heiliger Schmerz.

Noch steht mohács, noch stehts! - u. höher heben

Auf neuen Füß' ob alten Helden Blut

Sich seine Cüchrenhalme - Kraft u. Leben

Gib! rings dem Feld die längst vergessne Hül.

Kein Denkstein, keines Leichenhügels Spur

Noch nie erlebte den Schmerz auf dieser Art.

Érdekes a befőzés két sora, mint az első versszak utolsó sorainak ismerős variálása.

Und kehre zurück ich einst - o theures Land

Dann sei das Glück dir freündlich zügewandt.

Ütöcsmaratyr leírásából igen gasdag választékot

ad Steinacher. A szabadságharc előtti kőteményekből a fő-

201* fordistás a feltűnően zenge. A novakhor való' ragaszkodás.

sal a mezzo kiforgatto a német nyelvet a maga mivolta.

bol. Mindejtart a bekezdés rossz: „B. Tengeri Glei mit fester

Freie dem Vaterland vereint' In'g roszabb helyek is van-

nach pl. „Dies ist das Land, wo oft das Blut“

von deinen Vätern floss." A verszakod rendje is

õnne-viisa van ravarua talo'n tõdellesi kiba polyta'n. Es a

tartalom! Hol maradt az önérték és a fejlődés pl. etetői

Hellasznak kincse egy elomló tom

Dieol har d'm eq nentelt fáj'clatom.

me'g áli mohá'co, me'g áli.' magawra nōnch

Α2 υψωμένας ο τέρι hōsōhōn

Καί αὖται; - εἶοτ' αἶδ' ἀμερόνεια

Βαί πέδ' ἰερὸν γῆ, ἀ γῆφι νεοσσῶν,

Yines ko' hatol'ei, ninesen kuy'hatol

De áll a tér s nem vesz a fájdalom.

Und kehrt dereinst dein Kinnel beglückt

Dann sei mein Volk gesegnet dein ^{zurück}

... geschick.

a sorból: „Nicht quoll aus kühner Männer Brust

Viel köstlich Blut aus Scherz.“ Ez a pár sorozat elijertően mutatja, hogy mi vé' lett Bötös-marty nemzete adatlal-
tetés által.

A Lind Ferencz "nő" óda gazdag nyelve, sokallan képei kísértésbe vész a fordítót, túlszaga csábítja. Ez esett meg Steinackerrel is. Különösen a főnyelv, helyenkint nehekes, túl merész, önkényes praxisokkal. Különben a fordítás nép népszerűsége, formailag tökéletes, tartalmilag hi. Bötös-marty tetere buzdító fenséges órájának máig egyetlen elfogadható tolmácsolása.

Steinacker fordítói munkásságának egyik általános jellemző vonása, a túlsó hűségre törekvés, a kifejezéséhez való ragaszkodás, ártott a "Föld" átültetésénél is. Ez a szigorú megkövetelés itt nemcsak a nyelv, hanem ami még nagyobb baj, a hangulat rovására megy.

Viszont éppen a hangulat megőrzése teszi a "mit csinál-
tok" átültetését egyik legsikerültebb Steinacker fordításai közé. Köz-
nyedség jellemzi az egészet, még a szójáték sem sikerül el, sőt
Bötös-marty erőltetett kifejezése helyett, igen jó a képtelenség
nő talán pl. mikor a nő-fő szó refrainjét; csak hogy
antón, majd ha ember kell a gátra, sépi gávról ne maradjon

senki hátra" így adja: „Sorgt nur auch fein, dass bei solchen Zeitvertreibe wenn's einst gilt, kein Haspler feig dahinterbleibe.“

Bajzónak három a dolgot körébe tartó versét fordította le Steinacker; ezek „Sohajtas“ „Apotheosis“ „Ereztő.“ „Wechnűf“ önműve méltékban bír, de tartalmitag megfelelő leendő-tes formában megint átkötés. Erőteljes emelkedett a hangja s költői a nyelvezete. A „Sohajtas“ és az „Apotheosis“ tolmácsolásiának se különösebb szépségei, se hibái nincsenek. Zavarlat fordító ihlet nélküli óráiban készült munkái.

Az elemzési ártatlanságból kibontakozik Steinacker fordítói talentuma. A gondosság legjellemzőbb vonása. Kezdetes nézzel nyúl mindig tárgyához, megérti, de nem tudja magát beelélni, ezért nagyon sokszor hidegen fordításai, dacára versesi készségüknek.

Mikor Steinacker utolsó kötetét kiadta, már a mi-sok fordításaitól is sokat tanulhatott. A nequenes s jötegar ötoenes éveken, a dícsőség s a nemvedés évtizedében, sokan próbáltak harájuknak ez uton szolgálni. — Réchenyi eszmé-it Kossuth diadalba juttatta s bukásba is. A nemzet hői küzdelme s tragikus legőzetése a magarság felé fordította Európa figelmét. Megvolt a drágán került kedverőhangulat

s az emigránsok révén a külföldi való erősebb érint-
kezés. Éa miénk volt már Petöfi költészete. Ezt a kin-
csel megcsillagotatni más népek előtt s belőle a magyar
nemzetre is fényt vetíteni, ennél nagyobb feladat nem
várható fordítóra.

Ez után jelentek meg a fordítási kötetek s a
fordítók közt nem egy volt idegen nemzet fia. A szabadság-
harc előtti kor lyrájából közölt németverseket Gouliéb Stier
„36 ungarische Lieder und Gedichte“¹ címen. Ö Halleben ma-
garokkal járt az egyetemen, ott szerette meg őket. Különösen
Greguss volt rá hatással, aki maga is próbálkozott német át-
ültetésekkel. (Ungarische Volkslieder 1846) Stier megtanulta nyel-
vünket, de nem tökéletesen. Innen ered gyakori hibája a félre-
értés. Pedig, amint az előszóban kifejti, éppen a hűséget tartja
legfőbb kötelességének, s egészen másképpeli feladatnak a
költői és németes kifejezést. Ö maga is tudatában volt te-
hessége korlátainak. Nem tart igényt a költő névre, csak ad-
dig akarja ismertetni a magyar irodalmat, amíg arra hiva-
toztabb ember nem akad. Eredetileg Berrsenyi és Kötöcsy mű-
veinek teljes fordítását tervezte s ebben újító tett volna, mert
magyar költő munkásságának teljes képeát adni más

¹ Magyarországon nincs meg, Németországban a berlini Staatsbibliothek s a bonni e-
getensi könyvtárban.

nyelven még senki sem próbálta volt. Igaz az újsórolt kö-
ze' tartozik. Csak „Rózat” fordítása készült Steinacher nyo-
mán, „A magyarokhoz” „Irinyi dala” stb. nála jelent meg előnő
német köntőben. „Irinyi második énekének” maig egyetlen
fordítása az övé. De sajnos annyira mintha nem is volna. Köt-
csey tömörségével, ki ebben a versben művészele Telo'pontján
állat, Pier telkes igekerete megbirkózni nem tudott. Láva-
ros, erőltetett az egész fordítás, az a komor reménytelenség is
elvezetett, mely nyelvünk legpötösebb hangjává tette ezt az éne-
ket. S ahol eg-egy, könnyedebb, érthetőbb részt vél az ember
találni, ott éppen hiányzik az eredeti gondolata. Jellemzésül
csak a befutó sorokat idézem:

Und neu erhebt sich Vaterland u. Sitt
An Donau Melis u. Trau u. Sau

Dass wohl in Lust entbrennt wen seine Schritte
Hüübertragen in die Laüberau.

Es más hon áll a négy folyam partjára
Más rózat és más keblű nép;

Rebb arcot ölt a föld kies határa

Rebb arcot ölt a föld kies határa

Hog kedve gút ki bájközebe lép.

Hintén német, de tehetségesebb dilettáns Pulzky Fe-
rencné, Walter Feréz (1819-66) Bécsi lányból igazi magyar

asszonya leu. Követte férjét a házművelésbe s itt adta ki a magyarországi viszonyok megvilágítására naplóját: „Aus dem Tagebuch einer ungarischen Dame.“ Ébte van beleszöve a „Szózat“ fordításá, melynek csak a kisre erőltet előadás a hibája. Még olyan sorokat is, melyek ugyancsak próbára teszik a fordítót, mint: „megfogva bár, de törve nem“ ugyesen helyettesít: „bedrúgni csak nicht gebeugt.“

1850-ben még egy harmadik magyar versfordításokat tartalmazó kötet is megjelent: „Nationalgesänge der Magaren.“ Ennek a szerzői is idegen állampolgárok: Büchlein és Falke. Ez biográfiai munka sem említi őket, csak Kertbeny mond annyit rólok az „Altüm hundert ungarischer Dichter“ függelékében, hogy bécsi diákok. Nem tudok szabadságharcot az impresszionistól, hogy — mai szóval élve — korus magyarbarátok voltak, frázissal, rímekkel banni tudó xsidók, mert annyi megnevezéssel végezték munkájukat. Gyűjteményükben a magyar harafias lyra majd minden gőgözéséhez hozzányúltak, hogy ősrétörjek és meghamisítsák azokat. Mindegyik fordításukról el lehet mondani, hogy tartalomtól, formától elterő. Németiségük jellegrő, versekük igaz, értelemmel, nyelvtani szabállyal nem sokat törődő kímkovácsolás.

1. Bd II. S. 323. — Vasfi és Benkő „Nationallieder der Magaren“ c. gyűjteményében is a Pulszkyne fordításában van meg a „Szózat“.

de beszéjének a nemelvények:

Es hat das Vaterland geleert

Des Unglücks vollen Becher,

Verwüstet sieht es seinen Herd —

Und immer noch kein Rächer.

S ah rabadság nem virul

A holtaik veréből

Kimű rabcság kőnyere hull

Aivánk hő neméből.

Ki tudná ebben följedezni a „Hymnus-T”? Vagy akár ebben a semmitmondó sorban: „Ez itt is schon so vieles Leid der schmachtende Gynagare“ a megbünhődte jenseges gondolatát. — A „Rákosi nántó dalai” sem lehet jót mondani. Vépiés helyett jellegrő „Hochdeutsch“ a nyelve, selve oda nem való, fölösleges szavak. I olyan eskeletsegekkel, hogy ma-tya király Rákosi merején nem virvat csatát, vagy hogy ha birtokos emlitene akkor a birtokosról is kellene szó legyen legalább valamelyik romkád strófában, stb. stb. Bűkhöz és Fatke nem tőrdűnek. Ig, kézzelnek artán az ilyen mondatok:

Laut wackerde sein Ross eimt im Gefechte

Wo ich heüt pflüge still mit (,) meinem Leid.

Ján itt nyargalt hajdanában,

Hol én nántó mostanában.

Der Haub der wirbelnd weht auf seinen Flügeln

Ist Asche wohl von einer (,) Helas Gebein.

Ján a por is e nép mészén

Hemes rivek hamvából jön.

Vörösmarek átültetésében még jobban kitették maguk-
 ért. Az éitelmi hamisítást már szinte szándékosnak mond-
 hatja az ember: doch laßt nicht dir zu das Vaterland Pápekharája-

U hohe kühn dem Verderben

zu tilgen die tausendjährige Schand

Gips Leben oder Sterben!"

A hamisítást még éitelmentlenséggel tartozik: tilgen die Schand
 durch Leben oder Sterben? I az egész közös fordításuk olyan
 terjedős, hogy kizárni kémet nemponstól is értékelni. —
 A „Földi dal” lapos. Az elveszett ország” átültetéséről már a
 cím, „das klagende Land” eleget mond. A kizár Ferencsén” tö-
 lö öda olvasásánál a főtáborodás már állandósul. A for-
 ma rendszeretlen zökkenővel — a metrum öné- vissza hol
 jambus, hol daktylus — a tartalom is messze elzökken az
 eredetitől. Éggedül a „Földi” átültetése örök meg valamit tö-
 rősmarek versétől, dacára a stófák összevonásának s a so-
 rok megnyújtásának: a hangulatot. — A Garay tolmá-
 csolásot meg éppen nem egebek mint nőszóvár verszetek
 az alap gondolat nyomán.

Buchheim és Falke semmit sem tojóolnak azokkal a
 kötelezettségekkel, melyekkel a műfordító az eredetinek tarto-
 zik. A műfordítás minden hibájára, és csak a hibájára, e-

zen példa annak kötetünkben. Az ilyen ártulmányos bűn.

Ha az ő munkáinak után olvassuk Keribeny (Wien 1824—P. 1882) fordításait, akkor látjuk, hogy Keribeny nem is olyan rossz fordító. Legalább a tartalmat igyekszik megőrizni. Pedig ma csak a kicsinylés hangján szokás beszélni róla, ha néha-néha még róla kerül. Voltak bőven anyolodai: kora sok nagy emberével csak találkozásra hozta össze, saját értékeit túl gyakran beszélt a önbizalom nélkül, munkái felületesek. De nem szabad elfelejteni azt a fáradhatatlan energiát, mellyel egy életen át beszélt a németeknek a magyar kultúráról. Mikor 1846.-ban megkezdte nyughatatlan vándor életét a Európa szerte látta mennyire nem ismerik a magyaroságot, megértelődött benne az elhatározás, hogy ezzel az ismeretlenségnek az eloszlására kentseli erejét. Hihetetlen tevékenységet fejtett ki. Személyes érintkezésben, lapokban, röpiratokban, könyvekben igyekezett célját elvégezni: „der Welt Ungarens geistiges Existenzrecht zu beweisen”.¹ Életében nem sok elismerés jutott neki érte, legalább az emlékének adózunk egy kis megértéssel. Egész jellemre s egész tragikumára benne van abban a levélben, melyet 1866. j. 21. Kölnből írt Vadnayhoz² reflektálva ennek némely eskező kritikájára, ... Vines

1. Datenblätter zu Keribeny's mémoires 1824-27 u. j. Fekete.

2. A nemzeti múzeum levéltárában. Ugyanolyan hasonló tartalommal Andrassy Gula grófnak és Pesti királynak írt level.

magyar ki teljes életében csak egy pohár borral kínálga-
 tott volna, míg én a magyaroknak számára teljes életemet,
 minden jobb pályát, irodalmi önállóságomat, napjaim-
 nak fáradozásai, éjjelimenek nyugalmasságai feláldoztam, a
 nélkül, hogy csak a legesekélyebb elismeret nyertem volna; sőt
 míg az egész műveltség külföldön elismer, hazánból mást
 viszhangt nem hallottam mind csak gúnyt, rágalomt... Én
~~Én~~ vajon az egyetlen író ki mind magyar elfáradással Eu-
 ropa előtt volt a magyar ügyért..... Ima őreg és elfáradt va-
 gyon, irodalmi pályám bevégezve. De halálom után csak tud-
 tára fog jönni, mely óriási szorgalommal és kitartással kot-
 gáltam én ügyünknek, ha megtalálnak kérésztáim.... Ura,
 én vissza nem látni fogom többé édes regény hazáinkat;
 regény édes anyám után, kiert csak élet, én is vala mi
 szögletben végre meghalok külföldön, mint ismeretlen kot-
 dus..... Múltom a legkeserűbb volt mit gondolni lehet,
 a jelen nekem nem más, mint egy nagy sötét elveszett illu-
 sionomoknál és a jövőre nekem már semmit nem hoz-
 hat. — haajának tehát legalább az, amit becsületesen meg-
 nyertem én magam megtett kötelesség által: nevemnek becsülete."

A kritika személynékedés nélkül is nagyon sok kivet-
 ni valót találhat kertbeny fordításaitban. — Első kötetét

mellyel foglalkoznom kellene: „Gedichte aus fremden Sprachen“, nem tudtam megszerezni. 1852-ben Vasfi-Eisler-rel (Galgócz 1818 -) kötőben adott ki egy kis társaságias verseket tartalmazó gyűjteményt. Hoag a társaszerzőnek mekkora része van a „Nationallieder der Magyaren“^{2.} munkában, pontosan nem lehet megállapítani: az egyes darabok nincsenek külön signálva s a maguk egénében nem térnek el Kertbeny többi fordításától, csak tán a németiségük tisztább és meggondoltabb. Mindegy keretül, magyarázatnak adják a nekőh a bevezetésben a magyar nemzet rövid történetét s azután időrendben a verseket.^{3.} A magyarokhoz átültetéséhez némes formát választottak, nyilván azért, hogy a magyar eredetinek - a németben nehezen elérhető - magasztos ünnepességet pótolják. Ez magrészt sikerült is s így tekintetbe véve, hogy a költemény belső, exmpei értékéből nem vesztett, a formaváltoztatás előnyös volt. — Kisfaludy Rákosi nádor-ját is eltérő, a német nyelvenek inkább megfelelő mértékben fordították: a magyaros ritmus helyett jambikus a vers menete. Ez által megkönnyítették maguknak az eredeti népies hangjának s majd minden

K. Kertbeny: Gedichte aus fremden Sprachen 1848 Jena.

Vasfi u. Benkő: Nationallieder der Magyaren Braunschweig 1852.

Vor dem März, Revolution, der Kampf, nach Ungarn.

szavának megőrzését. De azért, különösen a kezdő versszakok nem gördülnek népen. A rímek között sok a gönge: *mir - alhier, hin - ihn, noch - doch*. É olyan rossz helyek is vannak, ahol szinte magától kinkorzik a jobb megoldás pl. „wo ist der Mähras, der Gerechte hin?“ a fűlcső első névelő helyett a tulajdonnév hosszabb német alakja: *Mathias*, mennyivel jobb lett volna.

A „Bücsi“ fordítása nemcsak a most tárgyalt anthológiában van meg, hanem Kertbenynek egy másik vállalkozásában „Album hundert ungarischer Dichter“ c. kötetben is. Mégpedig itt a Kertbeny neve alatt. De azért kiába gondoltuk, hogy ez a pozíció adat segít megismerni Vasfi fordítói képességeit. A két áttüzetés formája ugyan elcsúsz, de székesletük, kifejezéseik, hibáik, annyira ugyanazok, hogy csak két Kertbeny fordításról beszélhetünk. Ugyanez az eset ismétlődik a „Földi dalok“. Csak míg a „Bücsi“ mindkét áttüzetése egyhangúan sürke, jelentéktelen, a „Földi dal“ fordításában rikitóbb hibák között egy-egy ninesebb, nebb réz is akad. É a közösen készített fogalmazáson határozottabban meglatnik egy alaposabb munkájú, biztosabb nyelvudású társ segítségével. Kertbeny önálló Földi dal-fordítása jóval zengőbb, bőven vannak benne az őt annyira jellemző pörnyűségek

hádeenciák: er thut güt - süsse glut, darü Rath - Rath ü Rath,
so wie wir - wir auf ihr. Ityeneh s ehker hasonlót a vers kövid
sorai.

Vörösmagy Honneredét -ét hozzabírtott sorolban, ma-
gararó egyzerü nyelven, majdnem nőzerint fordították le
Kerubenyék. Annymia híján van minden leendőtelnek, hogy esat
an eredeti verse kedest ismertetése. — Was fehlt dir böbene-
dú szobad ádolgozása a hitbai c. katinának, a Jósai -fordi-
tásiban sikerült sahasz is van (4. st.) de persze a hibák sem
maradtak el. Mindjárt az első sőfőban találjuk pl. ezt a
sort „Wir hatten uns (gleich Bequemen“ „gylöttünk mint kunc tatár.”

A nőszaporitás szeri tönkre Bajza, Apotheosis-a-
nak cítteltetését. Für elmet veszi an ember an ilyen megál-
tapításokat olvasva: Ihr Kinder jehet, wohl männer später. Er
grünt der Strauch, des Lenzes Gabe“ stb. stb. A lebet, bebet, lebet
féle ragrimek sem emelik a fordítás szépségét. Samikor elyü-
tött a követhető kishlások: wie wir gerüngen, wie gefallen

die späten Lunkeln werden's lahen“, ak-
kor igazán nem kíván többet látni ebbe a konstánodás
ból. — Az „Eresztő“-nek már a címe eleget mond: „Erwachung-
rü“ nincs németül.

A szobadságharc előtti kor kisebb irónak cítteltetését

több szerencsével végezte Vaspi és Benko. Garay. Kelet né-
pé-nek verseinek stílusa nem ró olyan nehéz feladatot a
fordítóra. De a vers nemvedélyes menetét már teremtőtlán
azzal, hogy az antológiát nem hagyta meg a helyükön, ha-
nem ösnevonatán. Kerecsy, Császár, Bachot verseit s különö-
sen Erdélyi: mi zengi tül a bérceket? c. dalát igen ügyesen
adták németül.

Hagy rámban szerepelnek a kisebb tehetségek Keribey
„Album hundert ungarischer Dichter“ c. kötetében is. A versek-
nek ez az aránytalan ösneválogatása az antológiát egyhár-
des és nagy hibája. A kiemelkedő értékeket előnti a fiatal
munkák ~~munkák~~ árja. A tájékozatlan olvasó elfárad mie-
lőtt fölfedezné őket. — Mint minden munkáját, az „Albumot“
is híres embernek ajánlotta Keribey: Liszt Ferencnek s az
élőre börtönmaradj hozzájáruló öccsének német átiratát állí-
totta. De dacára a kiváltságos helynek a felületesség s a nyel-
vet azon gyötrő versesítés előtt a fordítástól sem maradhat tá-
vol. Művészi szempontból másodrendű a „Hymnus“ átláts-
zós is. Hírnévsége elég kifogástalan, de némely emelkedettebb
részletét eltekintve az ú. n. Zeitsungsdeutsch. Az eredeti sorok eg-
gy nőtaggal rövidebbek, az a - a keresztirányú hiányzanak. Pe-
dig gondolati népszerűsége néha népen tolmácsot pl. a Steiner-

indí értelmességge' vált, mert nézti s nem kél' hozzá
 e karabon' Keribenyét iq, hangzik: "Er kommt' im eignen
 Vaterland sein Vaterland nicht finden." — még két kis kötte-
 mény fordítását kell megvizsgálnunk: Kötöcsy: Wink, Kisja-
 ludy: Heimweh. Minakettőlét már a nyelvtan okán a maga
 eltevélyesedést mutat — az elsőnél egészen vulgaris, a máso-
 diknál, ahol egyszeri kellene legyen, finomkodó — hogy figyel-
 met nem érdemelnek. — A fordításoknál maradandóbb ér-
 tékű része az "Album ..." c. kötetnek a függeléke: a fordítók é-
 letrajzi adatai s főleg⁹ bibliográfiái része, mely magyar-német
 fordítások jegyzéke.

1855-ben Garaynak kintelt ez kötetét, 1857-ben külön
 füzetben Börsömarty 26 versét vitti Keribeny német közön-
 ség elé. "A Szózat" áttüztetése különöselt előnyök s hátrányok nél-
 küül való. A "Liszt Ferencz" is áda újabb fordítása jobb,
 de még elég dőcögő. An eine Dame (az úri hölghöz) Keribe-
 ny fordító hibáinak Tárhára: nyelvtani keserűségek: Fer-
 gnügnungs Brausesteinen (50k.) erőszakos, már a komikum ha-
 tára'n járó rímek: du wirst noch inne dass es Götter gibt —
 und ihre Hand ist noch im Blit geübt. (megemlé'kess' hogy
 vannak Istenek — s még van kezükben tűz' torotni nyit)

nyelvotani hibák: da der der höchste Seelenzug gebricht (13. sz.),
egymást kergetik.

Hogy ezrendő munka még Petőfi fordításokat adott
Kertbeny, azután teljesebb bibliográfiájának szerkesztése fog-
latalt le.¹ Az ő fordítói tevékenysége nem volt minden önre-
sítő ment. Általán jótett híres kortársai Heine, Bettina, Uh-
land, Kaibach stb. körébe s kiusága'nak jól esett ha nevét
az övékhöz együtt emlegették.

Az emberi gyöngeségei nem találgatnak azok között a
motivumok között, melyek Pongrácz István (Vágyvilág 1828-
79) grófot tették fordítóvá. Az ő munkássága egy fővonal
tanúságát is elnyomott nemzete mellett. Első gyűjte-
ményét mondja a németek bővített kiadás előszavá-
ban „... ihr patriotischer Inhalt schien mir zu jener Zeit
eben geeignet von dem unausrottbaren Vaterlandesge-
fühle meiner Landsleute in maßgebenden Kreisen vol-
les Zeugnis abzulegen.“² Nem az európai követeleményt
akarta megnyerni. Tudta, hogy közelebb sem ismerik a
magyarokat. Hogy ott, ahova mánta, visszkangra talál-
tak-e fordításai, nem tudom, de hogy Pongrácz német
ajkú polgárai örömmel szítek a hozzájuk közelebb ho-
zott magyar irodát megismerni, mutatja az hogy az

Dr. Gulács Pál speciális munkáján „a magyar népirodalom idegen nyelvre a magyar hemzsedik művelés
gyűjtésében. 1915 máj. Kertbeny bibliográfiája: „Magyarországi német könyvtárak 1801-60 1886. for-
rástól legutóbb kiadottak.

1859. - i zene ny tizogpafit junteke 1867 - ten man naqabb
 xebb alaban jellehetti meq o 1867 - ten uha kibortifue
 kaqia ei a qajot. Itenzijit maqan uffandot ianworeak an
 ebedet mivuk delia atirae o a neimet nyelwul uale kunda.
 minden uqat wiaakaban carzoti Congraa jaxidaii nyel-
 uen, de a maqan noxend neiminwaxenciaci aent minawg koch-
 tenek o minawegig mequrik, hog a neimet nyelw jelleme ide-
 gen neki. Kitionoxen sawan a nyelwuxaa toxettedenogge ofay
 dufireteekenei, akot egot kitaloogot nem nyulawak kaxpottak
 aent a qongwequt. It, pl. a maqanokha, "kumyicala", "horat"
 Apostolewa "nai, uq, hog, nek coak meghikwulw jaxidaii-koch-
 tet xacinda mekineh. miq a ofymnuu "emirewet timare-
 woxegineh mequtdaa, toxiene' neikud gonawio' uenei, xep e-
 geyu xepet pl. xindaxpene xah man da
 Qut anilawot...

In die Höhlen wohnen,
 Stiege der Verzerrung nah'
 Um die Hügel ringen. eifernd sich uelut a
 meqonritet netelichei, xaxali xagom xet, maqan ximmi-
 nat-Congraa qol a, foxidai' xapongu' kaxguladai o a ma-
 ga xegixeben xuma xuxa axni, foxidai a xabaa, xegot xro-
 jaxat' atixot' xak an alaxgonaxotak xagaxxexat.

1861 - ten xampel gonawio' niu juxetten alie

ki két nemzeti imádságunk, a Hymnus és a Szózat tö-
mör szöve népszerűséggel megírt fordítását. Szerzőjük
Machik József (Buda 1805-) akadémiai tanár, a magaro-
sítás lelkes apostola.¹ Külföldön Hymnus átültetése ér-
tékes szép munka, bár az eredeti formájától eltér.

Valószínűleg szintén a hatvanas években ké-
szült egyik legelterjedtebb jó Szózat fordításunk, mely
Molske neve alatt ismeretes. A fordító kilétét megállapi-
tani nem lehet, mert ugyanaz az átültetés hol Heinrich, hol
M. Molske névvel van jegyezve. Heinrich Molskeröt biográ-
fia munkáink nem tudnak. Ha pedig Max Leopold Molske
(Küstrin 1819-94) a Bern hadseregében szolgált s orvosi
fogság után hazájába visszatért német költő lenne a szer-
ző, erről fia Siegfried Molske lipcei könyvtárnik, akinek
felvilágosításért fordultam, tudomással kellene bírjon.

Maradandó emlékek nem jelentenek sokat, de
némielileg kitesznek egy pár kötetet a kiegyezésig könyva-
lakban megjelent fordítások. Szerényebb az eredmény, ha
a lapokat, folyóiratokat nézzük át. Pedig nek népszerűbb ol-
vasókörönséghez fordulnak, a bennük napvilágot látott mun-
kák általában nagyobb hatást tehetnek volna. Ekkor nemcsak és

osztók lapokhoz nem juthatunk, így csak a magyarországi német sajtótól tudunk. A magyar irodalom érdekében kifejtett celtudatos munkának nyoma sincs benne. Először a ~~magyar~~ ha korai egy-egy ismertető cikket, még inkább fordított. A minkezt érdeklő versen közt a magyarokhoz. A dait körül a Pest-Bfner Zeitung 1860. évfolyama (136 sz.) Süss Adolf (Pozsony 1822 – Jótulésében. Hibája a dagályos nyelv, a kicsinyességig való küség. A klasszikus formát megőrizi. Verselése jóval precízebb mint Steinackeré. A fordításokban kevesebb kalóciót és az eredetiből. Mint bár Steinackernek vannak nébbes gördülő sorfái, Bersegni komor kétségbeesése, magyar fatalizmusa inkább csak jelenik a daitól. Steinacker egy kis szókavát egy egész rezs hangulatát el tudja mutatni. P.

Was ist der Ungar jetzt? Ein Sybaritenbild

Fort seines Vaters glänzender Harnpel ach! — —

Ober so ist nun leider der Weizenlauf.

Eni a magyar most? — Rút sybarita vár

Lelepte fejnye nemzedi bélyegét — —

De jaj, csak így jár minden a ég alatt.

1. Fordításokat hoztal: Vörösmartyól Pestér Zeitung 1840, Pestér Tageblatt 1843, Pestér Lloyd 1855. Garaytól a halálát követő kortendobben Pestér Post, Pestér Sonntagblatt 1854, Ungarische Post 1855.
2. L. Kisfaludy Fais előjárja. Uj. F. III 34. V. 18.

Berkse nyi nem panaszkodik, nem sajnátkodik. Sokkal vi-
gasztalanabb az ő egész élet megállapítása, melyet dúm i-
lyen formán ad:

Was ist der Ungar jetzt? Nur ein hässliches
Gerippe, bar vom Geiste des Ungarvolks. --
Doch weh! es herrscht das Schicksal auf Erden hier.

Az 1867.-i kiegyezéssel a magyar nemzet életének
békés, alkotmányos garadága korának kezdődik. A fordított mun-
kásságnak most már nem az a lázas körvonalai vannak, mi-
attól a fordás, hanem sokszor a pusztá gyönyörködés, soh-
nor a nyugodt biztonságban élvezőnek olyan másolata is
megmutatni kincseit. Lassan megindul a német lapok-
ban a tankönyvekben is a magyar nyelv és irodalom rendszeres
ismertetése és terjesztése.

A közebe gyűjtött fordítások közül a legelső talán ko-
zunk a dolgotat írást képerő költésének. 1869.-ben
Tomanik Ferenc (Pozsony 1829-1887) pannonialmi szerkes-
tőnek velem fel vállaltos himnusz-összeállításai közé németül
nemzet dalait (Német, kultúrjelen) ¹. Szinte len, igényte-
len az egész kis füzet.

1. Franz Tomanik: Ein Häftchen aus ungarischen Dichtergärten 1869 Graz-Wien

Az önbizalomtól duzzadó előző után sokkal várna az ember J. Horckheim fordításaitól.¹ De még kevesebb kap. A Rozát: nál csak a formára ügyelt s minden irodalmi követelményt figyelmen kívül hagyott. Előadásra, nyelve alá-
tar, majdnem alantás. A Hymnus se jobb, csak éppen a prozai helyeket még sokkal nehezebben elviselhető virágos részletek követik. pl. Soch der Freiheit Baum umblüht nicht die Blüthstare - I ah szabadság nem virul...

Az 1874. esztendő elsőesebb fordításai ter-
mest hozott: Heinacker edemes „Ungarische Lyriker” - jén
kívül G. W. Henning nép „Ungarische Heimal - Liebes - und
Heldenlieder” c. gyűjteményét. Ez Lipsziben egy német szerző
által szerkesztett antológiában a Rozátunk orosz átdolgozása
se jelent meg.²

Henning (1829-909) segesvári nász volt, pénz-
ügyi tisztviselő, akit hivatala Temesvárra, magyarok közé vetett
s aki szának napi munkája után a költészetben keresett
frissülést. Erre verseket is írt, még latin nyelven is, „so
gross war seine Freude am klingenden Reim” mondja ró-
la fia, a besztencei pap, ki olyan híves volt s aligónak kértat.

¹ J. Horckheim: Ungarische Gedichte Pest 1873.

² L. Literarische Berichte aus Ungarn 1878 S. 483 hol Heinrich Guntav kritizálja Julius Meyer: „sibrenk Zungen” Leipzig 1874 c. kötetét.

ban hátrahagyott fordításait is közölte velém. Az ő a-
datiból látszik, hogy a gűtemény darabjainak megválasz-
tásából hiába akartam erős magyar karakterre kövesz-
tetni. De munkájának eredményével jó dolgátokat tett
Henning a magarságnak, mert terjesztésétől új esen gon-
doskodott. A közönség és elismert levelek megadottak a né-
met császári udvartartás részéről viselő a császári né-
közönségét tolmácsolta. A „Magazin für die Literatur des Aus-
landes“ is hozott fordításaitól semelényeket. 1876. évf.

A kötetet a megszokott szubjektív nyitásho-
zok helyett „Zur Einleitung“ címen kövesz. Juss-e nyit-
ja meg. Kisfaludy Károly versiből megáláljál benne
„Szülőföldem szép határa“ s „Rákosi hársó dala“ című-
eket. Az első átülése igen szép, hangja tisztá érdekteli
lyra. Második különösen sikerült stílusát ideiktatom:

Alle Wolken die da ziehen

Ha madár jön, töle kérden:

Alle Winde die da fliehen

Vinusz-e még szülőföldem?

Alle Vögel die da schlagen

Ant kérdem a felhőtől

Müss ich nach der Heimat fragen. Ant a szülőföldem felhőtől

Csak az utolsó versszak első sora kamis, hangulatrontó.

„O Asyl, das mich getragen“ Jegenzó népdalra nem való

s emellett jelentése sem felel a műtárgy fogalmát és sehog sem kapcsolható a getragen állítvánnyal. — Szép, az eredeti magyar versformát tökéletesen követő tiszta nyelvű fordítás „Der Flügel von Rákos.” Hibája hog hangja túlságosan resignált.

Törőmarty nememéhez Henning nem tudott ug hozzámimulni. Szózat átlátetése lanyha, egész szakaszokon át prozai elbeszélő stílusban van írva, s az eredeti mely gondolataitból elhagy. Pl. ahelyett hog „nincsen számokra hely” azt mondja: jobb helyed nincs és az „itt élnek, hatnod kell” azt így adja: „Hier findest du dein Ziel.”

Helyes értekel, megerítéssel tolmácsolt a törvös. Búcsi-ját. Nyelvezete, verselése népen csengő változtatás, de Heinacher fordítása azért értékesebb.

Elso kötetjének tartalmát jelentékenyen kibővítve „Ungarens Dichtersaal” címen akarta sajtolni a kiadó. Henning. Kiadó nem kapott. A felszólítást kérvén Klosternauburgban van a menyénél, s így én csak a fogalmat ványt ismerem. Ésen mintha az utolsó simitások még hiányzóknak, mert nyelvi hibákat is lehet találni benne, ami pedig a „Heimats- und Heldenlieder”-ben ugyancsak ritkaság. Híu-

nusza formailag szigorúan követi az eredet, de tartal-
omban annál szabadabb; Henning leggyöngébb munkái kö-
zül való. Jobb, sőt ügyes átültetés a Bajza „Tóljás-“é és né-
pen csengnek erdélyi és Császár néhány harafias verseinek
sorai (Die Fricolone, zürüf.)

Legesvári egy másik erdélyi fordító, Melas Henrik
(1829-94) is. Ötvené még el. Hozz otthon jártam haz-keüül-
lőben jöherestem a várban lévő lakásán. Énig nemem fog-
va tartotig az ablakon benéző erdő hegek s ódon tornyok csip-
kéje, az ó-némek soba csendjében is népségnél beszélt Melas
Henrikné. Arról a népségzeregetről, mely az olasz, magyar és
francia irodalom jeles ismerőjévé tette férjét. Mindegy volt
neki, mely nemzeté a mű, melyet olvas, csak szép legyen. Én
még jobban magáéva sege est a népséget, azért fordította. At-
ültetései nek legnagyobb része mégis a magyartól való. Pető-
fi összes költeményeit lefordította s munkája egyike a jobb
Petőfi fordításoknak. A szabadságharc előtti magyar nyelvű
„Französische und ungarische Dichtungen“ című gyűjtemé-
nyében találunk egy pár nemelvényt, köztül vörös marb-
tól a „Szóat-“ot, Honszeretel-ét és Bajzától a „Tóljás-“t.
Az utóbbi címűáltoztatása „Aufschrrei“ főlöleges és rossz.

de magának a fordításnak bensőséges imázerű hangja megközelíti az eredetit. A Rókat és Honneretet tolmácsolása értéktelen.

A hetvenes évek végén 1879-ben Adolf von der Haidé (Mussdorf, Ausztria 1843 –) öntött át sok magyar verset német formába. Fordítói munkásságát a „Pannónius Dichterheim” megjelenésének Heinrich Gusztáv, Arany Józsefjével kapcsolatban pedig Dengi Jellemi találóan: „Legnagyobb hibája csúnya sokszor éthetetlen és mindig keserű nyelvezete. Ha csak a mi virágáldásunk köztbe tartozó kötetmennyeket olvassuk, lépten-nyomon nemünkbe tűnik ez-az, frász. Igaz, hogy ép Bersegni és Börtömarty nóvohias stílusa az amúgy is dagályosságra hajló fordítót nehezen próbára teszi. Csodálatos, hogy kisfalu: Külföldemen c. egyzerű dalt szinte ő fordította a legjobban. A dagályosság mellett vannak Haidé fordításainak egyéb állandó gongói is: más ritmusban fejezi be a verset, mint a műyenben elkezdte (Rákosi tántó, el. hagottanya), hosszú rötagra gyakran rövidet rimeltet és fordítva, kínos nehezségárán őzi meg az eredeti képet (Gleich dem Kinde schläft im Wein ein – Allen Harun. Földi dal) s még a magyar töveg félreértése is megeshet vele (Börtömarty az. Élv)

szobor-ban 13 sz. nem halionról, hanem nemzedékről beszél.)
 Ez szoborban ugyan lehetne jellemezni Haideit mint kertbenyőrö-
 köket. Többi elődje munkásságát ismerte ugyan, de tehetsé-
 ge alapjánálai kertbenyűvel közelebb.

Ezidetes problema vetődik fel az „Bücsü” átváltás-
 hoz fűzők megfigyészés nyomán. Weinbach József mondja, hogy
 a Bücsüt állítólag töltő maga is lefordította németre. Mi-
 lyen az az átváltás, melyet a saját munkájától kéri a kö-
 tö? Igazán az az ideális interpretáció az eredetinek amilyen-
 nek elgondolható az ember? I. töltő a német nyelvű tölté-
 selen bűt. Sajnos az állítólagos fordítást folytatni nem
 tudtam. Töltő iródművei között az Országos Levéltár
 még nem dolgozta fel a könyv nem férhető. Hogy Weinbach
 honnan vette értesülését ma már maga sem tudja, vagy baj-
 dított, kanizsai kiadóműtől, vagy Gyulai Pál köréből valahitől
 hallottam. G. régen kiint él Franzensbadban, iródművei ösne-
 költéséi. Kövő az irányu munkásságával együtt megkü-
 tek, így nyomra vezetni nem tudom. Saját fordítása díltáns
 munka, előadás inkább passzívus mint érzékelő, nyelvi
 modoros, nehézkes.

4. Sinnyci. magyar nyelv életé-ben kövő adata téves. Weinbach nem Pécsen született, ott
 csak nevelkedett, születőhelye Szil. 1881. — „Heimatsklänge” c. kis kötetében legelőbb a népdal és
 nérelmi lyra.

Az osztrák-magyar monarchiának a német birodalommal kötött politikai szövetsége erősebbé tette a régi hatalmas kultur kapcsolatát s erősebbé a magarságban az óhajt a németességhez való közeledésre. Adni valóink most már nekünk is bővebben volt. A birodalmi seregen a német könyvpiac nagy felzárkóképessege is serkentőleg hatott.

Az 1890-ig készült német versfordításaink felhasználásával próbálta Jordaay-Grahl László (Jorda 1862. -) a magyar költészetet németországban népszerűsíteni. Berlinből kiindulva minden nagyobb városban tartott kavalé estét s programmjának témáit nyomtatásban is terjesztette.

Idehaza azalatt sok időszálatnál folyt szorgalmas fordítói munka. Bőrösnarthy műveivel Hoffmann Pál (Nagy-marton 1850 -) egyetemi tanár foglalkozott. Átültetései nagyon különböző értékek, de lelkiismeretes alaposság jellemzi mindegyiket. Nyelvezete tisztá. Kár hogy keresztli kifejezés módja sokszor zicceggé teszi. Jordaay fordítása megállja a helyét. A „Föld dal” értékes, szép ha nem is tökéletes. Tökéletlenségei is inkább erények, amennyiben az eredeti szellemi részének és hangjának hiú visszaadására törekedve Hoffmann hisse erőszakosan kényveszíté a német nyelvet a zűk formába.

A „Jóslat”-nak csak töredékét találjuk a „M. Vörösmarty”
 „ausgewählte Gedichte”-¹ kötetben, de ez igen sikerült. Va-
 gon kifejező, találó jelzői vannak pl. „ganz heidenmässig heis-
 gehast” megérteti az idegennel a kuruc-talár gyűlöletét.
 Bizony a jelző, kínos szökecséket, rimdiktálta rosszul al-
 marott szavak már magukban is elrontanák az évi kölgy-
 lő” nőtő intés fordítását, ha a langmütsmüd, Geistesprot-
 stó kifejezések mellett nem is ^{találomra} ilyen rimeket kies-
 és nem volna az egészek hamis a hangja.

Előkelő helyen, a Deutsche Verlagsanstalt antholo-
 giai körön jelent meg Cserhalmi Flecht Irén (Budapest 1871-
 90b) fordításainak gyűjteménye.² Meleg elismeréssel selt so-
 rokat Georg Ebers is hozzá. Az ő ítélete bizonyítja, hogy
 mennyivel élnézőbb kritikus az, aki az eredetit nem ismeri,
 ahinek a fordítások olvasásakor a költő szavai nem
 esengnek fülébe. Ebers ugyan arra hivatkozik, hogy kiváló ma-
 garok, ahikkel akadémiai tagok is néven jutott összehozhatósá-
 ba, osztják véleményét. Cserhalmi tehetséges asszony, vannak
 jói kvalitásai, de fordításai azért többször ártásosok mint
 áthozások. „A magyarokhoz”; Kisfaludy: Mohács; Földi dal s a
 Búcsú fordításában csak egészen igazán szép sorokat ta-

1. M. Vörösmarty's Ausgewählte Gedichte. aus dem Ungarischen v. P. Hoffmann. Pest. — Ismerete-
 it lárd a Budapesti nemle 1895 évf.

2. „Ungarischer Dichterwahl” 1897 Stuttgart. — Ismeretese az az évi Bp. nemleiben.

laltam, a Bücsü' b. verszakát; csak két ragyogó rontja.

Noch steht mohács, und kräftiger gedeihet

auf neuem Furchen, allem Heldenblut

des Hornes Öhre, der noch Kraft verleiht

Die längst versiegte rote Lebensflut.

Kein Hügel zeigt, kein Stein und auch kein Er

doch steht die Flur und nie erlischt der Schmerz.

Hivatott fordító, költő, Jekel Péter (Földvár 1869-). Michael Vörösmarty's ausgewähltte Gedichte' c. kötete Vörösmarty költészetének igazi képsé aca. Az ő fordításainak a megismerkedés a német olvasó Vörösmarty lírájának hatalmas barátságát. Szózatunk kitűnő felkészítés, bűs sejtelmek, dicső büszkesége annyi hűséggel s annyi erővel még nem hangzottak német nyelvben mint Jekel tal. mácsolásiában. A megfogva bár de töve nem gondolat egység helyes német kifejezését is ő találta meg:

Ist woll gelichtet die Nation

Gebrochen aber nicht.

A legjobb fordítónak viszont a legbülső - gebrochen, éppen az ellenkezője annak, amit Vörösmarty akart mondani.

Hoffmann formularása, zwar minder, doch gebrochen

nicht 'nem elég kifejező, melasé, lebt noch gedünnt,
 doch nicht geknickt' a fogalmak kicsinyessége miatt e-
 gyenesen komikus. Az ilyen megörzésnél helyesebb az el-
 lentis elejtése: Trotz all dem vielen Ungemach

Und oft vergossnem Blut

Ist ungebrochen noch im Land

Dem Volk der Lebensmü. J. Bacon.

Ennek a résznek Jekelével egy értéki megoldása csak
 Lám Frigyesnek sikerült: Lebt ungebrochen nur geschwächt
 Im Land die Nation.

Lám igen szép sorát juttatja ezültké Jekel ezellen csü-
 nya hibája is: der grandiose Tod. Mennyivel jenseg-
 sebb, a hősi, nagyszerű halálnak idáig legszebb német
 megérzéskítése, der herrlich kehre Tod. — Jekel munkája
 föltétlenül irodalmi értékű, minden vonatkozásban hü-
 telkes hangú, világos németességgel megint fordítás. Ber-
 selése könyed, művészi. Figyelemre méltó a követhetle-
 sen betartott — az eredetiben hiányzó — keresztírme-
 les. Ahol elmaradt, az utolsó előtti versszakban, ott körbe-
 vetett rim pótolja: Dies nährt dich jetzt, dies deckt dich
 Den Rasen über dich.

Jehel minden fordítását a tökéletes forma és a tiszta népszerűség jellemzi. Kerszánin a nyelven biztosan uralkodik. „Die verlassene Mutter“ és „Die lebende Statue“ szabad, de hangulatban hű átültetése Vörösmarty allegorizálnak. A magyar genie képei a német formában nem vesztik el plasztikus szépségüket. P.

„Es blüht das Schwert in hochgeschwünger Hand
Doch bleibt sie starr und fruchtlos mein Bemühen.

Es bleibt der Fuss im Schreiten festgebannt;
Den grossen Leiden kann ich nicht entfliehen.

Emellen függ a harcra romjü hard,

De nem mozdulnak a feszült karok,

Sermedten állnak lépő lábaim

I magy kinyajmától el nem futhatok. Az éő szobor II. sz.

„An die Weltclame“ címet adta Jehel Vörösmarty. Az „iri hölghöz“ c. versének. Sem az iri, sem a hölgy szó magán cittelmenek visszaadására a németnek kifejezése nincs. Jehel itt is biztos intuitívval érte meg a leheső legjobban meggyezést. Ungar dame (Pongrácz), Vornehme Frau (Hoffmann) mind rosszabbak. Mint a cím, maga a fordítás is Jehelnél a legrikerültebb. Teljesen megértdi s.

megérteli az eredeti gondolatait. Csak ezt a sort nem tudta találatlan helyettesíteni:

Erényeidnek senki sem hiszen,
Mert a mi fő, nines meg sugári közt.
Es glaubt an deine Tugend niemand mehr
Aus ihrem Haüchle Kisehälte walt.

Nem ilyen kiváltságos interpretáció tevése Bacon József. Az ő irói működésének jelentőségét nem annyira művészi, mint erkölcsi értékei teszik. Se erkölcsi értékei miatt, mióta megint súlyos, minden eddiginél súlyosabb megpróbáltatásoknak adta magát nemzeti ünnep a művészi értékeiért is nagyobb működésünk van. Bacon a háború alatt adta ki első fordításait, a magyar háború is lyra apró virágait csoportosítva a „Közlet's Hymnus” köteté. „Von der Sonne und der Heiss” 1916. Növeltemül adta kötetét, mert az, érte, mint veselő ház ember, hogy az ő hangjával ez nemzet sötét kének általa kúlás arát ez másik nemzethez. Bacon¹ régi ház patricius család hágományában nevelkedett. Forró fajzeresetével ez bejött az államhatalommal semben való bíralmasan-

1. Alja képviselő volt. É. 1857-ben Segesvárt született, ott végezte a gimnáziumot, egelemi tanulmányait pedig Kolozsvár, Budapest és Bécs főiskoláin. Ma műtővárosának főöröke.

ság. P hog e bizalmasan is helyet hog foglaltak el
 a kárázások, ennek a megismerésnek történetét mondják
 el bevezető nívón. Dann aber kam jener grosse Tag,
 wo das Vaterland alle seine Söhne zu seinem Schutze
 aufrief und mit einem Schlage kam es mir zum Bewusst-
 sein, wie verschwindend geringfügig die Gefahren sind
 die meinem Volke von seite des ungarischen Staates selbst
 in dem Falle drohen, wenn seine Leiter uns übelgesinnt
 wären. Es kam mir in Erinnerung, wie viel wir dem
 ungarischen Staate gerade im Interesse der Erhaltung
 unserer völkischen Eigenart zu danken haben. Und...
 schaukelnd durchführte mich der Gedanke, was wohl aus all
 dem was uns lieb und teuer ist, unserer Sprache, unserem
 Glauben, unseren alten Sitten werden sollte, wenn sie nicht
 mehr im Schutze des ungarischen Staates stünden. Und
 wie ich das alles überdachte, da fühlte ich, dass ich das Va-
 terland liebe, rücksichtslos liebe, dass jenes zweifelnde Gefühl"
 (a kára utánni reménytelen vágyakozás), nur ein schweres
 Alpdrücken gewesen. Und als die Hüfte der Kosakenpferde
~~an~~ den Boden der meinem Gefühlsleben bis dahin so fer-
 ne gestandenen oberungarischen Gebirgsclüften stampfte,

da kam ich mit einem Male zu dem schmerzlichen und doch so beglückenden Bewusstsein, dass der Begriff der einheitlichen ungarischen Nation nicht eine von dürren Juristen ausgeklügelte staatsrechtliche Fiktion ist, sondern dass er als eine in den Herzen und auch in dem meinen festverankerte lebendige Wirklichkeit besteht."

Éz a vallomás a maga őszinte hűségével meggőzött erejével ma jobb holgálatot tehetne a magyarországi mint sok sikerült fordítás. É a mi igazunk dokumentuma Baconnak az oláh megzárkás óta készült minden munkája.

Voltak ilyen házaink is, de legelőször talán majd most az oláh uraknál alatti indul meg az a felkifolyamat, melyről Bacon meg vélte, hogy már a megzárkás fenyegető árnya kiválszta a tudat felszínére hozta végre a magyarországi megismerését. Ezen a megismerésen a szászok bizony nem hogy elgőzölögáltak volna, inkább örvendtek tőle. Mirev elzárkózásukra vall az is, hogy olyan gazdag gyűjteményekben mint a Bruckenthal múzeum, a besztarcei és segedvári gimnáziumi könyvtár, egyelőre (melas: Französische(!) und ungarische Gedichte) van meg

azokból a fordítási kötetekből, amelyeket hoztam. Az az ellenvetés, hogy a magyar szerzőket eredetiben szokták olvasni, jó akaráttal elfogadható a mai, de nem az 1850-90-es évekre.

Nem tudtuk nemzeti ségeinkkel megismeret-
tetni a nagy közös magyar hazát. Használattalanul hagytuk
sok drága eszközünk, melyek célunkhoz közelebb segí-
tettek volna. Pl. német népiskolai könyveinkből az utol-
só évtizedekig szinte teljesen hiányzik a magyar hazafias
lény.¹ (megjegyzendő, hogy mint minden nemzeti ségi kérdés
sütkénél, itt is a németeknél találjuk a ránk nézve legkedve-
zőbb esetet) Pedig ennek a földnek történetét, népének né-
velését lelkes tanító olyan kistoróhetetlenül nem vesé-
heti a gyermek felébe, mint ezeknek a verseknek a kap-
csán. A gyermeki lélekben legelőbb a részvétel a bámulat
érzéséből fakad a szeretet s azaz óhaj, hogy ő is a csodálat
lós nemzet tagjai közé számítsa magát. Legjobb költemé-
nyeinket, különösen a Hymnus-t és Szózatot magyarul
kellene megtanulja minden magyar állampolgár. De
a német anyanyelvű tanulóknál az eredeti mellett ott
kell álljon a német fordítás, hogy a teljes megértést

1. A budapesti Pedagógiai könyvtár anyagának alapján ítélve.

biztosítva. — Harafias tyraák nevelő hatáscinak felhasználására való törekvés három német népiskolai tan-
könyvön látszik meg határozottan. Szerkesztették Ga-
pár - Lederer 1875, Gáspár - Sebestya - Hajnóczy 1909, Eben-
spanger - Häster - Richter 1884. Az első képeségiek, az u-
tobbi a dunántúli svábság köréből kerültek ki. Gáspár el-
ső kiadásának fordítóit már ismerjük: Steinacher, Dun,
Molke. Az 1909 évi átdolgozásban új névvel, Sponer And-
rás névvel találkoztunk. Sponer (Képesnagytanú 1843-
1917) ki élénk fordítói tevékenységet fejtett ki, egyenesen a
tan könyv számára írta saját maga fel több fordítását.¹
A Hymnus s Lővőn, Mohácsának átültetése majdnem
csák. rimbe adett próza. A formához ragaszkodik, de tar-
talmilag kissé szabad. A cél szempontjából, melyet szol-
gálni akar, nagy hibája az idegen szavak használata. —

Ebenspanger, a felsőfokú képzés igazgatója sokat vett
fel saját fordításaitból az általa szerkesztett olvasókönyv-
be. Ezzerűségre való túlzott törekvéssel még jelenték-
telebbé tette genge munkáit. Ezül a tény maga ér-
dekel figyelmet, mert mutatja, hogy tanügyi szakembere-
ink is érezték a fordítások szükségességét és maguk

1. Hajnóczy József az nyug. tanfelügyelő úr (Lővő) névvel költő

is próbálták a hiányon segíteni. I próbálnak máig, sokszor nem gondolva fordításuk kiadására, csak hívásárauk fokozottabb betöltésére.¹

Kivesebben látna az ember tökéletes művészi fordításokat a népisiskolai könyvekben is, de tekintettel a gyermeknek a tartalomra irányult figyelmére itt még leginkább megállja a helyét a tisztán anyagi hűséggel bíró átültetés. Nagyobb igényekkel lépünk föl a felnőtteket nevelő orgánumokkal, a magyarországi német lapokkal szemben. És két német ellen vetik az a fordító, aki esztétikai követelményeknek még nem felelő munkával áll a külföld elé.

Harczi német sajtónk 1867 után sem szolgáltat sok anyagot a mi vizsgálódásunkhoz. Tisztán népirodalmi lap tudománytal csak az egészen, igen szép kiállítású, Brassóban megjelent. Karpáthéi volt, mely a háborúi kitörésekor VI. évfolyamában megszűnt. Ez rendszeresen között magyarból fordított verseket, de miniket érintő nincs közöttük. Erdély legnagyobb német napilapja a „Siebenbürgisch-deutsches Tageblatt“ népirodalmi rovatában híjába keressük a magyar irodalmat. Kiadóját

1. pl. egy véletlenül hallott előadás fordításával kapcsolatban mondta A. Roth. főgimnáziumi tanár (magyar, sieben), ich wollte es durch die Übersetzung den Schülern noch mehr zu Herzen führen.“

csak a német kultúra érdekei. — A felvidéki újságok: „Zipser Bot“, „Zipser Anzeiger“, „Karpathen Post“ hoztak vers-
átültetéseket. Az utóbbi 1917. II. 13. száma Hajnóczy nehrológ
kerüi cikke keretében ad Sponer fordításaitól szemel-
vényeket. Ezekről fennebb már volt szó. A „Karpathen Post“
munkatársa volt Lám Frigyes is. Szorosan a tárgyhoz Tar-
toró átültetését a lapban nem találtam, de olyan szives
volt és kéziratban lévő fordításait rendelkezésemre bocsá-
totta. Szózat tolmácsolásának egyes néjs helyeit már idé-
tem, Jekel munkájával összehasonlítva azokat. Az egész
igen értékes, áttezett és kinta németességgel van megírva.
„Az előszó“ átültetésénél szőkecsinzi hűségre törekedve
fursó a gondolati képeket adó s leontja néjs alliteráló so-
nai hatását. „Hymnus“ fordítását sem lehet a szózat mel-
li állítani. — A „Pressburger Zeitung“, „Ödenburger Nach-
richten“, „Fünfkirchner Zeitung“ inkább eredeti helybeli szer-
zőknek adottak helyet, s a felvidéki lapjai körül eredmény-
teleenül böngésztem át a „Jemesvári Zeitung“-ot. — Buda-
pesten a „Pester Lloyd“ figyelemmel kíséri minden iro-
dalmi eseményt, próbákat közt a versekeseböt

1. Jelenleg gőri latin gimnáziumi tanár. Több eredeti munkája is megjelent: „Zipser
a 1721-ig“; és irodalomtörténeti tanulmányok Brentano, Heymans, Herold, Rodelaire-
król.

de huföraren eller huföraren, ha varit a
korta vagn förändringar, (Kilgong, År, byggare
all) hem ansett a magan ett tillstånd, minsta
vagn tillverkat tillverkat tillverkat.
År, huför a magan modifera a huförare
metode i huförare mag, a huförare tillverkat
gata; Rikens Rikens 1877-80; Ungarske Rikens
1912-15, Ungarske Rikens 1921 - "Ungarske Rikens
Ungarske Rikens 1916-17. År, huförare tillverkat
Rikens, a huförare magan huförare tillverkat
metode i huförare i huförare huförare. År huför
ideala huförare huförare a huförare huförare
huförare huförare huförare a huförare huförare
van mag huförare, a huförare huförare huförare
te, a huförare huförare huförare a huförare
Rikens huförare huförare huförare huförare
van huförare huförare, de huförare a huförare huförare
huförare. År, Ungarske Rikens huförare huförare
(År 1856 -) huförare huförare huförare huförare
gata tillverkat. År huförare huförare huförare
huförare huförare huförare, ha huförare a magan

vers dallamosságát. Csak néha zavar egy-egy fölös rötög,
s a welcher névmás többszöri használata.

Uzsorák és birodalminémet folyóiratokban is
szóhoz jutottak elvéve fordítóink. Részletes képet leg-
alább azokról a lapokról akarok mindenkép szerezni,
melyek a háború alatt a hadsereg számára előáll. Val-
jon kötöttek-e valamit karafias lyráinkból? Történt-
e kísérlet arra, hogy amikor a harc megmentéséért együtt
küzdött a német s magyar, a magyar harc történetét kö-
zelebb vigyük a németség néles rétegeihez. De ahol csak
munkatársért kopogtattam mindenütt nem színt ugyan-
azon savaakkal jött meg a válasz: „die um die Arbeit zu
fordernde Vergütung würde mit dem ohne Zweifel
sehr geringfügigem Ergebnis in keinem vernünftigen
Verhältnis stehen.“ Ez nem kimerítő, de annál elzom-
nítóbb felelet.

É rövid történeli áttekintés során látnuk, hogy
Kéchenyi korának karafias lyrája megihletett sok for-
dítót. De többnél volt meg a jó táncdék mint a hiva-
tosság. Abban a zavartalan esztétikai gyönyörűség-

ben, mely elfogja az embert mikor sikerült műfordítást
vet össze az eredetivel s látja hogy két olyan külön-
böző anyagból mint a magyar s a német nyelv, hogy
éjszól jött ugyanaz a forma s árad belőle ugyanaz a tel-
lem, munkám bizony nem sokszor észleltetett. Berze-
nyi nemzete pusztulásán kesergő ódái közül csak egyet
olvashattunk németül „A magyarokhoz” címűt. De fordí-
tása sem méltó az eredetihez. — Berzenyi csak a nem-
zet súlycsökését látta, de már ébredt a felkelésben a szebb
jövő hite. Először Kisfaludy Károly „Mohácsa”-ban csa-
pott jött a lángja, hogy erősítse a hívőket s hitni ta-
nítsa a kétkedőket: „Él magyar, áll Buda még!” Csak ke-
tten mertek hozzáfogni, hogy németül tolmácsolják ezt
a gyönyörű elégiaukat. Erdeményes munkát Lemberger
végzett. A „Rákosi nő”-sok fordításából a rostálás u-
tján csak kettő maradt: Steinacher és Henningé. Közöt-
tük nehéz választani. Míg a „Hűtőjöldem népi határa”-
cál üdeseget leinkább Haide öntötte meg.

Kölcsy Hymnus-a most már eszenciós. Egy
század óta benne talál szavakra a könnyörgés, mely nem-
zetünk felkeltő Istenhez szól. S szavait mélyebb tette

számunkra minden lepergett év, rajtuk csillog a könyv,
mely gyötrő kétség és hívó áhítat óráiban nyomunkban
juthat. Idegen nyelven varázsa megtörik. Tizenhét né-
met fordítását ismerem, de egy sem a mi kezű nemzeti
imánk. Megközelíti Pongrácz, Machik, Bacon és Haide
átültetésére. — Krinyi első dalát Rothacker tolmácsol-
ta legjobban, nem tökéletesen. És Krinyi második éne-
ke, a könyvi jóslat mely ma kétségbeesett magyar
lelkekben annyiszor kísért, csak egyetlen diletáns fordí-
tásban jelent meg németül. — Kőlcseyt, aki annyit ta-
nult a németektől, németül megszótaltatni eddig nem
tudták.

Értőcs József „Bücsü”-jének bús fenséges hangula-
tát jobban megértetik a műfordítások. Nyelvének re-
néjét sokszor hűen másolják. Csak Értőcs közvetlensége
veszett el az aránylag legstíkerültebb Steinacker és Hen-
ning kezített két átültetésben is.

A magyar romanticizmus legnagyobb lyrikusá-
nak Bőzőmáty Mikálynak tolmácsolásai már önálló
köteteket töltenek meg. Az első lépés megtörtént, hogy

Himnuszunknak még egy fordításáról van tudomásom „Ungarische Hymne” deutsch von
R. Melodie von F. Erkel. De mivel a nemzeti művelőmben rendszeres alatt van a
neműveléi gyűjteménye hozzá nem juthatam.

Vörösmarty munkássága, nemzetünk drága művészi értéke, az emberiség közös kincsévé váljon. Vörösmarty költészete világirodalmi mértékkel mérhető. „Gongor és Sünde” csoóri népségei nem homályosítják el Shakespeare „Rendivánéji álma”. És annilyen tökéletes kis éposz Goethe „Hermann und Dorothea”-ja, olyan befejezett remeke ennek a műfajnak a „Két komorédvár”. A derék német nyárcsopoldári élet s egymást pusztító tragikus magyar sorsoh örök kifejezői. Vörösmarty művészetének minden megnyilvánulására büszkél vagyunk, de Vörösmarty nekünk mindennek előtt a „Rózat” költője míg az idegenek lyrájának éppen az a legzsebb ágát fogják legnehezebben megérteni. A hazafias lyra egy közösség, nem az egyén érzéseit tükrözi, így azok számára akik e közösség tradícióján kívül állnak népségeiből sok rejtve marad. S hogy Vörösmarty műveiből mégis éppen hazafias verseit fordítsuk le legelőbbször, ebben fordítóink, német nemzetiiségeink harszeretét kell hogy lássuk. (Hogy valjon az érdeklődő jutott-e merev az a mos-tani megpróbáltatás évei fogják megmutatni.) A ti-zenhat „Rózat” fordítás szerzői között van hazánk min-

den német vitékét való. Csak azt emledek ki, mint nagyon jellemzőt, hogy a négy erdélyi fordító körül egy sem a szász kulturális körpont, nagyszében fia. Három Segesvárt született s a negyedik sem messze onnan Földvár-on. A segesvári síkon Petőfi lelke jár. — Szociatunknak több értékes fordítását találtam: jó Hoffmann, Lám, Machik, Molske munkája s a tudás és művészet összekötésére még jótékonyt emeli Jekel átültetését. És nemcsak a Szózat, hanem Börsörmány többi összehasonlított hazafias költeménye is eddig tökéletesen kapta legkiválóbb és legszébb német alakját.

Bajza csendes mély komorúságaról Pongrácz (Apotheosis) és Melas (Sohajás) fordításából. De lelkes „Ébren-tő-jének minden tolmácsolása hűlegesen hagy.

A főtisztosított pár jó fordításról még olyanok sem tudnak, akik foglalkoznak a problémával. Pl. egy most megjelent népmagyar antológia: Anton Lábán: „Liedern in seiner Dichtung“ a Hymnus-t és a Szózatot Kert-beny átültetésében közli, mikor azóta annyi jobb fordításunk van. Meltöbb köntörben, Machik tolmácsolásában, került a németiség elé E. Bohn, Die Nationalhym-

tyráját úgy fogja megszólaltatni, hogy a magyar múlt
minden keserve, minden dicsőrége meglevénedik a
német felkelben, még várjuk. Türelmesenül várjuk.
ma megérténék a németek.

An die Ungarn

Bemerkung - 1. Die

Einmal starrt, länger, jetzt dem Verstande nach

Sieht nicht zu, wie er sich selbst im Namen

Sieht nicht zu, der erdlichen, Mündel

Sieht nicht zu, der erdlichen, Mündel

Die durch acht hundertjährigen Schlachten

Zerstören, die die Erde, die stehet noch

Ob Függelék. im blauen

Wald mit den Tannen dem rigen Blut trübt

Verstehen sie, die sie sich selbst nicht

Zerstört, und alle Sippen, die sie

Durchwachen, die sie, die sie

Sie, die sie, die sie, die sie

Nicht, die sie, die sie, die sie

Sie, die sie, die sie, die sie

Nicht, die sie, die sie, die sie

Oder, die sie, die sie, die sie

Nicht, die sie, die sie, die sie

Nicht, die sie, die sie, die sie

Die, die sie, die sie, die sie

Nicht, die sie, die sie, die sie

Die, die sie, die sie, die sie

An die Ungären.

Bersenyi - A. Dux.

Einst starker Ungar, jetzt dem Verderben nah!

Siehst nicht du, wie entartet Árpád's Stamm,

Siehst nicht du des erzürnten Himmels,

Geißel geschwungen ob deiner Heimat!

Die durch achthundertjährigem Schlochtensturm

Zerstörten Türme Budas, sie stehen noch

Ob auch du tausendmal in blinder

Wuth mit den Füßen dein eigen Blut tratst.

Vernimm es: deiner Sittenverderbniss Pest

Zerstört und ekle Viperngeschlechter, sie

Durchwühlen deinen Wall, der tausend

Grimmigen Stürmen mit Lächeln Trotz bot.

Nicht konnte dich der wilde Tataren Chan

Bezingen mit unzähligen Wüstenvolk,

Noch auch des türk'schen Weltenstürmers

Osten erobende Reiterhorde.

Nicht Lapolys todtswangerer Zeit gelang's

Noch deiner meuchler Hand dich zu schädigen,

Du hieltest uns im Feuer, bis im

Heiligen Blut esedlich der Brüder.

Dem Tugend und spartanischer Heldensinn

Sie kämpften mit, u. führten im Sturme dich
 So streitend siegtest du u. schwangst die
 Eiserne Keule, Herakles gleichend.

Jetzt und verzehrt dir schleichendes Gift das Mark
 Sich, wie die stolze Eiche, die selbst dem Nord
 U. seinen Stürmen trotzt, zernagt im
 Innern von schleichenden Würmen welkt u.

Vom schwächsten Wind zu Boden geworfen wird;
 So ist der Sitten Reinheit die sichernde
 Grundlage jedes Landes - Fehlt sie
 Fällt sogar Rom in das Joch der Knechtschaft.

Was ist der Ungar jetzt? Nur ein hässliches
 Gerippe, bar vom Geiste des Ungarvolks,
 Und träge lagernd in Galästen
 Die er gebaut aus des Landes Schutzwall.

Der Ahnen Heldensprache u Tracht verschmäh't
 Er, wirft er hin für Fremdes u. Hässliches
 Des Volkes Genius verachtend, -
 Kindisches Spiel ist der Wünsche Ziel ihm.

O andre Ungarn schwangen das Schwert dereinst
 Mit anderer Macht in Attilas blutgem Kampf,
 Als mit der halben Welt im Krieg, sein

Völkereztretender grimmer Zorn stand.

Mit einem andern Volke vergoss das Blut
 Arpád, der Heimatgründer, am Donaustrom,
 Mit andern Ungarn schlug der grosse
 Hunyadi Mohamed mächtige Schaaren!

Doch weh! es herrscht das Schicksal auf Erden hier,
 Der Mensch erliegt dem Rade, dem rollenden,
 Er ist das Spiel des launenhaften
 Glücks, das ihn lächelnd erhebt u stürzt.

Es fällt die eiserne Hand der Jahrhunderte
 Was stark; — so fiel das prächtige Thion,
 So fiel Carthago auch, das stolze
 Babylon so, u das ewige Rom auch.

Mohács.

Kisfaludy.

Aus Anlass der Jahreswende der M. Schlacht 29. VIII. 1529. Dr. Armin Lemberger.

Hunnischen Blutes gerötete Kampfsaht, schmerzlichen Gruss dir
 Unserer Staatlichen Macht düsterem Grabe Mohács!

Dämonschen Fittiges schwebte das schwarze u grause Verderben
 Peitschte den finstern Ozean wütenden Lames auf dich

Und seines wilden Triumphes Trophäen mit tödtenden Blitzen
 Lud er auf unserer Schaar blutige Körper dahin.

Tomon! stolzer Anführer! was miedest du den geistlichen Stuhl doch?
 Kampflust schwellte die mutige Brust dir zum sicheren Siege,
 mit dir büßten so schwer Viele die heisse Begier.

Eng war ein Reich dir! wie klein ist jetzt deine stumme Behausung
 Nimmer erkönet dein Sang, Rost mir verzehret dein Schwert.

Ruh' sanft! mit dir trieb nur ja Fortuna ihr wechselndes Spiel nur
 Und das friedliche Grab schirme den schlummenden Haub.

Wie manch' mutige Herzen geschwellet von lieblichen Träumen
 Schmieteste grausamer Hand nieder der tobende Kampf!-

In seines Lebens aufblühendem Mai fand mancher ein Grab hier
 Welchen vor Kürzem die Freud' wiegte im trügendem Schoos.-
 Jeglichen Schmucks bar liegt er den stattlichen Körper verstümmelt,
 Unter des jagenden Pferd's eisenbeschlagenem Huf.-

Mit der Locken gekrauselter Well' spielt nimmer sein Liebchen,
 Den von blutigem Staub starren dieselben nunmehr.

Zwecklos harret die treue am Wege mit grünen Kränzen
 Ob er denn nicht heimkehret, während sie bang ihn ersehnt:

Wenn ein Blättchen sich regt, da glaubet sie hoffend ihn dornet,
 Ihre Wange erglüht, stürmische woget die Brust.

Aber sie schaut ja umsonst in den Ferne sich wiegenden Nebel
 Niemals kehret er heim, Kummer erfüllt ihr das Herz.

Endlich begreift sie Mohács's Sturz: "ählich der schwellenden Knospe
 Welket das liliche Kind unter dem nagenden Schmerz.
 Über ihr blumiges Grab kost ~~den~~ Flüsternd der nächtige Zephir
 Und der Treue Canier hütet den teuren Staub.
 Wie manch tapferer Kämpfe, der weit viel Jahre zu leben
 Modert im dumpfigen Grab, jeglichen Males beraubt!
 Für die heilige Freiheit kämpfte er mähnlichen Armes,
 Todesverachtender Glut badend im Blute den Stahl.
 Doch wo der Starke, den nicht such tausende Arme bezwingen?
 In dem Getümel er kämpft, nennleich sein Leben verrinnt.
 Seine gewohnte Bürde hinschleppet das Schlachtross und wickert
 Stampfet und schüttelt das Haupt, flatternd die Mähne hinfliegt
 Stürmet davon, heimkehrend es kündet den Tod des Gebieters
 Welchen mit frohendem Herz - schluchzend die Gattin beweint;
 Bis ihre Tränen versiegen und rasch sie folgt dem Marne.
 Und nur modernder Schritt spricht vom verlassenen Haus.
 Ählich der Eiche, die stolz getrotzet dem brausenden Stürmen
 Dennoch ihr blühendes Laub unter sich bettet im Sturz.
 Manch Held starb so! doch mir glückliche Keischen Belohnung
 Denn des Besiegten Gestirn bleichet und weicht mit ihm.-
 Also moderen hin sie im niedrigen moosigen Grabe-

Und der Vergessenheit Nacht decket ihr müdes Gebein!
 Pfeifend am Hügel gelehnt, lässt weiden der Hirte die Herde
 Nimmer ahnend wess' Staüb schlummert im friedlichen Grab.
 Dennoch im Stillen er schmachtet um traurige Weisen er summet,
 Denn der Helden Geschick leise begeistert sein Herz.
 Auf dem Schlachtfeld schreitet der Wanderer voll tiefer Betrübnis
 Langsam bedenkend wie wechselnd das menschliche Loos.
 Mit verdüsteter Seele, gesenkten Auges er schreitet,
 Tief im Innern er fühlt schwer der erneuten Schmerz.
 Dort wo der Abendstrahl Dunstschleier spinnet am Bache
 Gleich als wolle er ihn bergen vor unserem Blick;
 Dort rang Ludwig, unser entsetzlich unglücklicher König
 Unter des sinkenden Pferdes erdenbeladener Wucht.
 Fruchtlos flehet er. Niemand, ach niemand eilet zur Hilfe.
 Sein Gefolge trisank, keiner den Armen befreit!
^{sch} Furchtbar gähnet der Schlund, sein goldener Panzer wird erdfahl,
 Und den zertrümmenden Leib decket nur schleimiger Schaum.
 So zu verderben ist grausam! und du, o König, du ~~st~~bst so.
 Hummels leuchtende Sonne ging ach! zur Rüste mit dir.
 Nicht ahnend den Abgrund wie brüsst so schrecklich dein Frohsinn;
 Deinen schlummernden Staüb schirme ^{die} Friedliche Hütt! -
 Ach! um all dieses brachten Unfriede und Hader zuwege:

Unsere Einheit brach, brechend entschwand auch die Kraft.
 Also warf man auf unser Land hin die zehrende Kette
 Wunden nicht schlug ihm der Feind - aber der eigene Sohn.
 Trauerstätte! wie wardst du die Quelle so reichlichen Elends:
 Deiner qualmenden Flur wehmütig mal ist dies.
 Unser Suleimans Hochmuth ächzten die Zinnen von Buda,
 Seine despotische Macht streute Unfrieden mir aus.
 Jedes Besitzes entblosst ward Fremd der Magyare im Lande,
 Von seinen Türmen erdreist spreizte der Halbmond sich.
 Weicht ihr düsteren Bilder! Ihr Trauergestalten beiseite!
 Noch steht Buda, noch lebet der Ungar! Vergangenes sei Warnung,
 Glühend fürs Vaterland och zu unser Blick mir vorsür!
 Du aber Kampfstat! blühe im Schosse begnadeten Friedens,
 Unserer staatlichen Macht einstiges Grab, oh Mohács.

Der Pflüger v Rákos.

Risfoludy - G. W. Hermann.

Schöner war einst hier das Leben!
 Sprach mein Vater schmerzergaben;
 Auch mein Herz schlägt mir mit Mühe,
 Wenn ich hier die Furchen ziehe. -

Einst Mathias dem Gerechten

Halfst du Rákosch Lorbeer Flecken;

Von Dir zog er aus zum Siege,
An der Stätte wo ich pflüge.

Du sahst, wie die Ritter tagten,
Heerschaü hielten vor den Schlochten,
Und, wann die Trompeten gellten,
Wie der Aar zum Kampf sich stellten.

Sie sind hin. - Du blühst im Segen,
Dem du vielen bringst entgegen;
Doch mir wenig Stämmesbrüder
Seh' ich um das schmerzt mich wieder. -

Selbst der Hauptstadt reiches Lehen
Will sich andern Sinn ergeben -
Muttersprache, Mitternacht!
Helme wieder, voll um laut!

Schweil weht dort die Luft herüber,
Nebel spinnst sich trüb und trüber,
Staub walt auf, der Staub von Denen,
Die das Land begrüb mit Tränen.

Mädchen mit den Änglein helle,
Trink nicht aus der Rakosquelle!
Denn sie kommt vom Grab der Ritter,
Von den Tränen ist die bitter.

Rakos, Rakos, Deiner Auen
 Glanz und Ruhm deckt Todesgrauen;
 Fast versagen mir die Hände,
 Wenn ich hier die Schollen wende. -

Der Landmann auf dem Rakos.

K. Kisfaludy - G. Steinacker.

Oft vernahm ich Vaters Klage:
 Rakos sah einst schönere Tage.
 Fühl's wohl! und mein Herz will brechen,
 Oß'ng' ich Rakos deine Flächen.

Wo ist Mathias der Gerechte,
 Der das alte Recht uns brächte?
 Hier am Rakos, wo ich achte,
 Ritt er einst vielleicht, der Wack're.

Herren, sagt man, Ritter traten
 Hier zusammen, zu berathen,
 Flogen dann, rief die Dromette
 Adlern gleich, zur Kampfesstätte.
 Sie sind hin, du bist getrieben,
 Nährt viel tausend Menschen dröben
 Aber Raum ist unter ihnen
 Mir ein Ungar je erschinnen.

Pester, Ofner viel wir sehen:

Unsere Sprach' sie schwer verstehen,

Bald sind die an ihr sich laben,

Selten, gleich den weissen Raben.

Fern und kühl im Budas Höhen

Graue Nebeldünste wehen;

Stäubst vielleicht, o Feld voll Schmelzen,

Mit der Asche edler Herzen!?

Braune Dirn', so schmück mit helle,

Trink nicht aus des Rakos Welle!

Denn sie fließt ob Ungarns Söhnen,

Salzig von des Kummers Thränen.

Rakos, deiner Ruhmes Blume

Sank dem Grab zum Eigenthume

Drüm vor Gram mein Herz will brechen,

Flieg' ich weinend deine Flächen. -

In der Fremde.

H. Kisfaludy - A. v. der Heide.

Schöne Mark der Heimatserde,

ob ^{ich} dich noch sehen werde?

Wo ich stehe, wo ich ~~schreite~~ schreite,

Sucht mein Blick dich in der Weite.

Kommt ein Wandervöglein, frage
 Ich's um deiner Wohlfahrt Tage;
 Frag' die Wolk', die leise gehet,
 Frag' den Wind, der flüsternd wehet,
 Doch sie achten nicht mein Fragen,
 Lassen einsam mich hier Klagen;
 Einsam steh' ich und alleine,
 Wie der Halm auf nacktem Steine.

Heimaths-herd, wo ich geboren,
 Fierst dir, irr' ich schmerzverloren;
 Irre, wie das Blatt im Baume, R
 Dass der Sturmwind riss vom Baume.

Abschied.

Eötvös - Steinsacker.

Leb', Heimath wohl! — Land tapferer Männerkrieger,
 Leb' wohl, mein Thal, ihr grünen Berge dort,
 Land meiner Kindheitsträume, meiner Schmerzen,
 Lebt wohl! ich zieh' in weite Ferne fort.
 Und kehre zurück ich einst — o theures Land,
 Dann sei das Glück dir freundlich zugewandt.

Es reichen deine Berge zack'ge Spitzen
 Nicht an Helvetiens schneebedeckte Höh'n,

Und der Provence sangreichen Blumensitzen
Muss weichen deiner Flächen Ährenweh'n.

Doch was sind Blumen, was sind Berge mir?

Mein Herz, o Vaterland, verlangt nach dir.

Jedweddem Lande ward ein Schatz als Krone,
Den treu' das Volk behütet und bewacht,
Vom Kaiser spricht der Franzmann seinem Sohne,
Voll stolz weist Rom auf seiner Trümmer Pracht,
An verma's Länlen Schutt hängt Hekä's Herz:

Dein ist, o Vaterland - ein heiliger Schmerz.

Geweihetes Schweigen herrscht auf Rákös's Fluren,
Ach, längst schon schweigt alhier Hungaria's Kind!

Der Heldenahnen tief versunk'ne Spuren

Bedeckt mit frischem Sand der Abendwind;

Die Trähne mir die zur dem Auge bricht,

Von Ungarns Glanz und einstiger Grösse spricht.

Von Buda's Feste, die auf ihrer Höhe

So dunkel ragt, ein mächtiger Leichenstein

Vergangener Zeit, auf dem von ihrem Wehe

Geschrieben steht, von des Verlustes Pein.

Viel ihrer Mauern hat die Zeit gefällt,

Doch Schlachtenspur noch jeder Stein enthält,

Noch steht Mohács, noch steht's! — und höher heben
 Auf neuer Fürch' ob alter Helden Blüt
 Sich seine Ahrenhalme; Kraft und Leben
 Gibt rings dem Feld die längst vergossene Flüt.
 Kein Grenzstein — Kernes Leichenhügels Spür:
 Doch nie er stirbt der Schmerz auf dieser Flür. —

Es wird bestehn so lang im Silberspiegel
 Der Donau noch ein Ungarsüß' sich sieht,
 Am Rand ein Ungar wohnt, auf Thal und Hügel
 Ein einzig unverdorbn's Kind noch blüht,
 Bist wohl des Landes Träne, umt ihr Grüss,
 Buda — Mohács — Belgrad entlang — o Fluß? —

Ach mir in deinem Gram, bist du so theuer,
 In denen Tränen, Vaterland, so werth!

Heiss lieb' ich dich in deinem Wittwenschleier,

Der deiner tiefen Trauer angehört,

Doch lächelst selbst im Kummer du — als Hort

Lebt über Grabe noch die Hoffnung Fort. —

Und nun — leb' wohl! leb' wohl vielleicht auf lange,
 Vielleicht auf immer wohl, mein Vaterland!

Schon schwindet denn die Spür dem Aug' so bange

Enteilend, winkt den letzten Grüss die Hand,

Und kehrt dererist dein Kind beglückt zurück:
Dann sei, mein Volk, gesegnet dein Geschick!

Hymnus

Kölsey - Josef Bakon.

Gib dem Ungarn heilern Sinn,
Hetz und reichen Segen!
Halt die Arme nher ihm,
Herr, auf allen Wegen!
Nach so langer Leidenszeit
Gib ihm frohe Stunden!
Zukunft und Vergangenheit
Süßsten seine Wunden. -

Unsre Ahnen fñhrtest du
Über die Karpaten
Schenktest ihnen Heimatsruh
Hier nach Hñhnen Taten.
Wo die Donau und die Theiss
Durch die Ebene wogen,
Hast den Ahnen edles Reis
Treu du gross gezogen.

Nektar hast du uns getrñnft
Von den sonnigen Höhen

Und im Tal die Saat gereift

Bei des Windes Wehen.

Pflanztest unsre Fahnen auf

Über Feindes Städte

Mit Mathias Heereshauf

An des Wienflusses Bette.

Doch als dann dein Lorn entbrannt

Unser Sünde wegen,

Schleudest Blitze deine Hand

Uns im Grimm entgegen.

Bald schweif des mongolen Pfeil

In dem Ungarlande.

Türkenjoch ward dann zu Theil

Uns und Sklavenbrände. -

Oft ertönt der Jubelsang

Wilden Feindesscharen,

Wenn im Schlachtensturm und Drang

Sie die Siege waren.

Eignes Blut lob oft die Hand

Gegen dich verwegen.

Ihm zum Grab, du heueres Land,

Murdest du weinetwegen.

Tief in Höhlen vor dem Schwest
 Berg sich der Verbannte,
 Suchend fand nicht Heim noch Heil
 Er im Vaterlande.

Vom dem Berg, den Tälern her
 Gram und Not ihn grüssen,
 Über sich ein Flammenmeer
 Ströme Bluts zu Füssen.

Statt der Burg ein Haufen Stein
 Freud und Lust entflohen,
 Todesröcheln, Weheschrein
 Und der Flamme Lohew.

Doch erblüht die Freiheit nicht
 Aus dem Blut der Leichen.
 Aus dem Ang' die Träne bricht
 Kann Gott nicht erweichen.

Schütz den Ungar ~~im~~ dem Streit!

Halt ob ihm die Arme!

In dem ungemessenen Leid,

Gott, dich sein erbarme.

Nach so langer trüber Zeit

Schenk ihm keine Stunden!

Zukunft und Vergangenheit

Sühten seine Wunden. -

Hymnus

Kölsey - Fr. Machik.

Segne Gott, du Herr der Welten
 Ungarns Sohn mit Muth und Macht,
 Reiche ihm aus deinem Felsen
 Deine Hand in dunkler Schlacht;
 Den das Loos oft schier zerschmettert,
 Spende ihm doch bess're Leit;
 Abgebüß hat er umweltert,
 Zukunft und Vergangenheit.

Dir mir Führtest über Kárpát's
 Alpenwelt der Ahnen Fuß
 Gabst die herrlich schöne Heimat
 Dem Geschlecht des Bendejüz.
 Wo mit rauschendem Getöse
 Teiss und Donau nimm den Lauf,
 Sprossen Árpád's Heldenöhne
 Gleich den Tannen helich auf. -
 Und auf Kunság's reichen Feldern
 Wogend um die Ähre spross.

Und auf Tokaj's Rebewäldern
 Nektars goldne Quelle floss.
 Pflanztest oft in Schlachtgefahren
 Uns're Banner auf den Wall,
 Und durch Corvin's Heldenscharen
 Kam das stolze Wien zu Fall.-

Doch ob unsrer schweren Sünden
 Ward dein Zorn uns bald zu Theil
 Liessest deine Blitze zünden
 Und es traf dein Donnerkeil;
 Unter den Mongolenpfeilen
 Blühte des Ungarn Brust
 Und im Türkenjoch weilen
 Der so stolze Macken must'.

Ach wie oft doch siegestrunken
 Stimmte dröhnend der Osman
 Auf den Helden, die gesunken
 Seine Siegeslieder an.
 Oft dein eigner Sohn, o Heimat
 Gegen dich die Fahne trug,
 Wardst ob deiner Kinder Untat
 Deiner Kinder Aschenking.-

Wer in Höhlen sich verborgen
 Ihn erspäht des Feindes Schwert; —
 Jener fand am hellen Morgen
 Nimmermehr den eigenen Herd;
 Schaut vom Berg nur öde Wüsten,
 Gram, Verzweiflung um ihn her,
 Blutroth ihn die Stürme grüßten
 Über ihn ein Flammenmeer. —

Dort die Burg, die jetzt in Trümmern
 War der Wonne, Freude Haus,
 Hörst nur Röcheln dort und Wimmern
 Und der Stürme wild Gebraus;
 Ach! und Freiheit will nicht sprissen
 Aus der Hingesunkenen Blut
 Nur der Knechtschaft Thränen fließen
 Unserer Weise bittere Fluth.

Gott, hab Mitleid mit dem Ungar, —
 Stürmgeschleudert hin und her;
 Reich ihm schützend deine Hand dar
 Auf den wüsten Qualenmeer.
 Den das Loos oft schier verschmettert
 Spende ihm doch bess're Zeit,

Abgebüßt hat er umweltert
Zukunft und Vergangenheit.

Zrimyi's Lied.

Kölcsy - Steinacker.

Sprich, wo ist das Land, dess heil'ge Erde
Arpád's Blut getränkt, das siegbewährte,
Dessen Name heiße Lieb erweckt?

Dessen Bild selbst an Calypso's Busen
Noch beweint der Flücht'ge Sohn der Mäsen,
Nach dem sehnsvoll sein Arm sich streckt?

Hier, hier ist das Land, doch nicht das alte!

Jene Wüste, die der Fuss durchwollte,
Ach, es ist das Land des Sieg's nicht mehr!

Längst erstorben ist des Enkels Liebe,

Nicht durchglüh'n ihn edle Kampfestriebe

Sein entartet Herz schlägt Kalt und schwer.

Sprich, wo ist der Berg mit seiner Weste,
Deren Schanzen Szondy, sammt dem Reste
Seiner Helden, todesmüthig schützt?

Deren Ruhm im weite Ferne glänzet,
Mit dem Lorbeer ihre Schläfen kränzet
Und der Zeiten dünnkel hell durchblitzt?

Hier, hier ist der Berg mit wüsten Trümmern,
 Die sich um des Helden Ruhm nicht kümmern,
 Und vergessen ist sein stummes Grab.
 Unten lebt ein Feig Geschlecht, um spähen
 Seine Blicke nach der Adlerhöhen:

Keinen schwindelt sie vom Ahn sich ab. -

Und wo ist das Volk, das Kühn zu ringen
 Und im Kampf den Sieg sich zu erzwingen
 Fröhlich gelernt, von aller Väter Müh'n?

Das, ob's viel gelitten, viel gerungen,
 Jugendfrisch im Leid sich aufgeschwungen,
 Dessen Blüte ewig jung und grün?

Steh', o Wanderer! Ein Geschlecht von Zwerge
 Scheint der Fiesenstamm nimmehr zu bergen,
 Schwachen Kopfs, herzlos, voll Hass und Neid,
 Jenes hehre Volk, das einst gerungen,
 Das im Kampfe sich den Sieg erzwingen,
 Lebt im Namen - nicht in Wirklichkeit. -

Mahnruf

Vörösmarty - Gedel.

Magyare, treu zu deinem Land
 Halt unerschütterlich;

Dies hegt und pflegt dich unverwandt,
Ist Wiege, Grab für dich.

Es gibt die weite, grosse Welt
Sonst keine Stätte dir;
Wie immer auch dein Los bestellt,
Mußt leben, sterben hier.

Der Grund ist's den bei Schlachtenruf
Der Väter Blut getränkt;
Was ein Jahrtausend Hohes schuf,
An seinem Namen hängt:

Hier kämpfte für das Vaterland
Held Arpád's Heeresbann;
Hier sprengte Hunyad's starke Hand
Der Knechtschaft Joch sodann.

Freiheit, dein blutigrot Banner
Hier ward es aufgerollt;
Es fielen uns're Besten hier
Durch Kampf in deinem Sold.

Trotz Ungemach, wenn gleich mir Hohn
Das eitle Glück uns spricht
Ist wohl gelichtet die Nation,
Gebrochen aber nicht.

Du Völkerheimat grosse Welt,
 Dich ruft sie an in Not:
 „Ein Leid das tausend Jahre hält,
 Fleischt Leben oder Tod!“

Nicht ist umsonst so manches Herz
 Durchbohrt von Feindes Hand,
 So manche Brust in Gram und Schmerz
 Gebrochen für das Land.-

Nicht ist umsonst Verstand und Mut
 Und heilige Willenskraft
 In des Bedrückers Hand und Mut
 Ermattet und erschlaft.

Noch kommen muss und kommen wird
 Ein Tag, den das Gebet,
 Das jetzt auf aller Lippen schwirrt
 Vom Himmel heiss erfleht.-

Sonst kommt dereinst, was kommen muss:
 Der grandiose Tod;
 Er starrt dazu, als Leichengruss
 Ein Land im Blute rot.

Der ungarvolkes Grab umfängt
 Ein wogend Völkermeer,

Und heiss in jedes Auge drängt
Sich eine Thräne schwer.

Magyare, treu zu deinem Land

Halt' unerschütterlich;

Dies nährt dich jetzt, dies deckt zuletzt

Den Rasen über dich.

Es gibt die grosse, weite Welt

Sonst keine Stätte dir;

Wie immer auch dein Los bestellt,

Musst leben, sterben hier.

Aufruf

Vörösmarty - F. Hoffmann.

Von deinem Vaterland lass nie

Und nimmermehr Magyar;

'S ist Wiege dir und Grab auch einst,

Dein Hort unwandelbar.

Nicht bietet auf der weiten Welt

Ein anderer Raum sich dir:

O gütig dein Geschick, ob hart,

Musst leben, sterben hier.-

Das ist die Erde, die so oft

Der Väter Blut bekaul,

Der alles, was uns heilig, ein
 Jahrtausend angetraut;
 Hier fügte Arpad's Heergefolg'
 Des Ungarn Heim und Reich:
 Hier traf das droh'nde Sklavenjoch
 Hunyad's Vernichtungstreich.

Freiheit! Hier fürte Heldensinn
 Dein blutig' Bismarck's Rühn
 Und unsere Besten endeten
 In deinem hohen Dienst.

Und trotz so schwerem Missgeschick
 So langem Zwietrachtstrand
 Zwar milder doch gebrochen nicht,
 Besteht das Volk im Land. -

Und Völkerheimat, grosse Welt

Dir gilt sein Aufgebot:
 „Ein tausendjährig' Leiden dringt
 Auf Leben oder Tod.“

Es kann nicht sein, dass so viel Blut
 Fruchtlos geopfert ward,
 So vieler Wackern Herz in Gram
 Um Vaterland erstarrt.

Nicht kann es sein, dass so viel Geist,
 Erhabner Will' und Kraft
 Vergebens sich erschöpfen soll,
 Gleichwie in Finches Haft;

Noch Kommen wird, noch Kommen muss
 Die bessere Zeit, nach der
 In andachtsvollem Flehen lechzt
 Ein ganzes Volk so schwer.

Je oder Kommt, wenn Kommen soll,
 Der hehre Untergang,
 Ein Blutvergiessen ungehemmt
 Das ganze Land entlang -

Und wo ein Volk versinkt, ums Grab
 Sich Völkerschaften reih'n,
 Um millionen Menschen ihm
 Die Trünerthrone weih'n -

Von deinem Vaterland dass nie
 Und nimmermehr, magyar;
 's ist Lebensborn dir und im Tod
 Der Ruhe Hort fürwahr.

Nicht bietet auf der weiten Welt
 Ein anderes Bäum sich dir;

Ob gütig dein Geschick, ob hart
 Mußt leben, sterben hier.

Aufruf.

Vörösmarty - Lam.

Dem Vaterlande imentwegt
 Bewahr' die Treu', magyar!
 Es ist die Wiege, die dich hegt
 Und einstens deine Bah'. -

Kein andrer Raum im Erdenrund
 Steht, Ungar, frei vor dir, -
 Du müßt, was auch dein Schicksal bringt,
 Hier leben, sterben hier! -

Es ist das Land, auf dem vergoss
 Ihr Blut der Ahnen Schar;
 Mit heiligen Namen ist's verknüpft
 Für uns schon tausend Jahr'... -

Hier kämpfte für die Heimat Hün
 Held Arpád's tapftrer Schwarm
 Hier brach entzwei das Sklavenjoch
 Hunyady's starker Arm.

Freiheit! Hier hob man hoch empor
 Dein blutiges Panier,

Und unsre Besten fielen all
Im langen Kampfe hier!

Und trotz des Unheils schwarzem Stern
Der Zwietracht bösem Frohn, —
Lebt eingebrochen, mir geschwächt
Im Land die Nation.

Kühn rüft sie zu die Völker
Dir Welt, so gross und weit; —
Nur Leben oder Tod verlangt
Ein tausendjährig Leid!

Es kann nicht sein, dass Mut, Verstand,
Die hehrste Willenskraft
Umsonst verdorren, siech und wind,
In eines Flüchtes Haft!

Dem kommen muss und kommen wird
Die bessere Zeit, nach der,
Inbrünstig betend, heiss sich härm't
Der millionen Heer.

Und kommen wird, sollt' kommen er,
Der herrlich hehre Tod
Wo über eines Volkes Gräbt
Ein Land im Blüte loht. —

Und wo die Nation versank,
 Ums Grab die Völker stehn
 In millionen Augen perlt
 Die warme Tränenrän'.

Dem Vaterlande inentwegt
 Halt hoch die Treu', magyar'!
 Es pflegt dich mild um Fällst du einst
 Wird es dir Sorg und Bahr'.

Kein andrer Raum im Erdenrund
 Steht, Ungar, frei vor dir, -
 Du müst was auch dein Schicksal bringt,
 Hier leben, sterben hier!..

Aufruf.

Vörsimarty - H. Moltke.

Dem Vaterland, o Ungar, halt'
 Die Treu' unbefleckt
 Das deine Wieg' um einst dein Grab
 Dich legt um pflegt um deckt.

Auf weiter Erde nirgends sonst
 Winkte eine Stätte dir,
 Hier müsst du deinem Schicksal stehn,
 Hier leben, sterben hier.

Dies ist der Boden, wo so oft

Floss deiner Väter Blut;

Auf welchem die Erinnerung

Von tausend Jahren ruht. -

Hier rang um einer Heimat Herd

Held Arpád's Kriegerschwarm

Hier brach entwei der Knechtschaft Joch

Des tapfern Hunyády's Arm.

O Freiheit! hier entrollte oft

Dein blutig Banner sich

Und unsre Besten sanken hin

Im langen Kampf um dich. -

Und trotz so manchem Schicksalsschlag

Davon dies Land erbebt

Gebirgt zwar, doch gebrochen nicht

Des Landes Volk noch lebt.

Es lebt und an die ganze Welt

Er geht sein Anfgelot:

„Ein tausendjährig Leiden fleht

Um Leben oder Tod.“

Es kann nicht sein, dass so viel Blut

Vergossen nur zur Schmach,

Umsonst der Gram ums Vaterland
Die treuesten Herzen brach.

Es kann nicht sein, dass so viel Geist
Und Kraft und heilger Mut
Hinwelken soll, weil auf dem Land
Ein schwerer Fluch nun ruht: -

Noch kommen muss und kommen wird
Ein besser Tag, um den
Viel hunderttausend Lippen, ach
Mit toter Instrument flehn.

Sonst kommen wird, wenn kommen muss
Ein Leben blutig gross
Wo n'ber'm Leichnahm eines Volk's
Sich schließt der Erde Schooss.

Und auf des toten Volkes Grab

Die Völker werden seh'n:

Und in Millionen Augen wird

Die Tränen thräne stehn'... -

O Ungar, halt dem Vaterland
Die Treue unbefleckt,
Dass dich erhält und wenn du fallest
Mit seinem Rasen deckt.

Auf weiter Erde nirgends sonst
 Nimm eine Stätte dir
 Hier müßt du deinem Schicksal steh'n
 Hier leben, sterben hier. -

Die lebende Statue.

Vorösmagy - Jekel. -

Ich bin von Stein; doch schmerzt mich jedes Glied;
 Im Leib des Blutes heisse Qualen wühlen,
 Die starren Muskeln sind erschöpft und müd;
 Die stumpfen Nerven kämpfen ohne Fühlen.

Ein Bildermeer vor meiner Äuge fließt,
 Von Schleichentagen und von Märdernorden;
 Der Eine hier für's Recht sein Blut vergießt
 Und dort gedüngene feige Mörderkorden.

Ich sehe meiner eignen Knies Blut,
 Die alle im Entscheidungskampfe blieben,
 An Warschau's Mauern dort im Flammenglüt
 Des Peinigers Namenszug mit Blut geschrieben

Ich höre das Tosen der verlorenen Schlacht,

Das unheilvolle Flüstern der Verräter,

Ach hätt' ich dies zu rächen doch die Macht,

Es träf' mein ~~Fluch~~ das Haupt der Missetäter.

Kann weinen nicht, ob auch wie Thau so mild
 Die Thräne mir ins Auge dringt ganz leise;
 Dem Raum, dass sie dem feuchten Aug' entquilt,
 Ist sie sogleich erstarrt zu kaltem Eise.

In meinem Hirn', in wildem Durcheinand
 Der eine Wahn der zweiten schon bedeutet:
 Die opferfrohe Lieb zum Vaterland,
 Der Treubruch auch, der diese stets begleitet.
 Und dann das grause Unglück wiederum
 Nach soviel Blut in diesem örmten Lande;
 Zu Anfang erst im Kampfe hoher Ruhm,
 Zum Schlusse aber Elend, Tod und Schande.

Die Qualen, ach, vergehen nimmermehr;
 Die Brust durchzieht der vielen Seufzer Schmerzen.
 Doch steht darauf, gleich einem Läuferwehr,
 Die marmorschlisse an gepöhlten Herzen.
 Mein Aechzen, Stöhnen ist ein stümmes Leid;
 Kein Wort, kein Flehen macht die Lippen beben.
 Gedanken und Gefühle dürfen heutz
 In mir mir und in meinen Qualen leben. -

Es blüht das Schwert in hochgeschwüngen Hand;
 Doch bleibt sie starr und fruchtlos mein Bemühen,

Es bleibt der Fuß im Schreiten festgebannt;
Den grossen Leiden kann ich nicht entfliehen.

Ihr steingewordenen Glieder, löset Euch!

Entreisst dem Herzen euch, ihr Seufzerklagen,

Und werdet nächtligwildem Stürme gleich,

Von Gram und Zorn und grimmer Wut getragen. -

Du unterdrücktes Wort, nun aufgewacht!

Entneroten Völkern dring' zum Herzensgrunde;

Sollst wiederhallen mit des Donners macht

In jedem Feigen Ohr am Erdenründe. -

Nicht viel ist's, was ich sagen wilk, doch gross:

„Wenn Rechte hier und Gnade oben wohnen,

Seht her auf mich und auf mein hebes Los,

Mensch, Welt, Natur, ihr Völker und Nationen!“

An die Weltdame

Vörösmarty - Feket.

In deinen Locken drünke Meeresnacht,

Mit Augen, wie der Sterne Glut voll Lust;

Drin flammet Stolz, daneben Wonne leucht,

Wer bist du Jüngfrau mit der Marmorbrust?

Ein Heer von Männern lauscht auf dein Gebot;

Bist von den Göttern reich mit Günst bedacht;

Bist schön und hell ist deiner Wangen Rot;
 Doch in der Seele wohnt die finst're Nacht.*
 Ist keine Hoffnung denn? Gibt's Gnade nicht?
 Kein Wort, kein Flehen dich zu rühren weiss?
 Umsonst das heisse Fühlen zu dir spricht?
 Und taüt in deinem Bosen nie das Eis?
 Ein stumm Gelöb'nis bräuch's und einen Schwur:
 „In lieben unser Land in Wort und That!“
 Was will in deinem Blick das Lügen mir?
 Und was auf deinen Lippen der Verrat?

Dass du kein Herz besäzesst, ist nicht wahr,
 Du liebst, was Pracht und Schmeichelei ersinnt,
 Liebst Pferde, Wagen, das Schosshündchen gar,
 Den Käfer auch, weil er die Seide spinnt.

Ein eitel Nichts ist alles, alles Tier,
 Auch selbst der Schmeichler, der die Liebe lügt!
 Und dennoch, dennoch - Gott sei gnädig dir!
 Hat sich dein Herz voll Freude dran vergnügt.

Derweil in Tränen schwimmt das Vaterland
 Ha! stolze Goneril, habe mir Geduld!
 Noch gibt es Götter und sie sind imstand,
 Zu strafen und zu rächen solche Schuld.

Des Vaters Fluch in Erfüllung gehn

Des Vaters Fluch, der sein Geschlecht nicht schont:

„Im eig'nen Stamm solst du die Geißel sehn,

Und Liebe sei dir mit Betrug belohnt.

Vergeh'n soll deine Schönheit, und die Lust

Sie gehe beim Gemiss in Aschen auf,

Und bricht ein Klagelaut aus deiner Brust,

Sei Mohngeflächter mir die Antwort darauf.“

Doch nein, nicht du bist schuld; der es vertrach

War die Erziehung und der Zeiten Geist.

Es gab dein zarter Herz der Willkür nach;

Im kalten Geistesleben ist's vereist.

Was bist du nun, tritt dir die Frage nah?

Engländerin, Französin, Deutsche gar?

Verschmähten die das eigne Volk, dann ja;

Ihr Land jedoch ist ihnen ein Altar.

Du kennst das nicht, du hast kein Vaterland,

Du hast kein Volk, dein Name klingt wie hohn,

Und was du hast, ist eitel Schmach und Schand'.

Dem du verachtest selbst die Eltern schon.

Es glaubt an deine Tugend Niemand mehr;

Aus ihrem Hainche Eises Kälte weht.

Ein Stern bist du voll Glanz, doch Freudeleer,
 Erweckst Bewunderung, Fürcht wie ein Komet.

Du bist ein Weib, der Abschaum deiner Art;
 Auf solchen Schlag kein bess'rer Name passt.

Wo hart zu sein Verrat ist, bist du zart,
 Und heisslos wo Begeisterung uns erfasst.

Wo man für Volk und Land sein Bestes thut,
 Wo sind da and're Frauen herzlich, gross.

Nicht Arbeit wollen wir von dir, nicht Blut,
 Um eines Flecken wir, um Mitleid blos.

Es blieb versagt uns bis zu dieser Stund!

Du sahst uns kämpfen, darben abzumal,

Und niemals spricht ein Trostwort dein Mund
 Zu leiden ohne deine Tränen, - welche Qual.

Doch steht vor dir noch eine neue Welt;

Ein neu' Geschlecht will eine Mutter auch.

Ein Wort - und du bist wieder Hochgestellt

Um deinen Namen weht des Ruhmes Hauch.

Was je ein Herz erschüt in heisser Glut,

An Dichtern, Künstlern, Helden recht und echt

Was schön und rein, was heilig ist und gut,

Solst du uns geben, du und dem Geschlecht!

Des Kindes Träume sind in deiner Hand,
 Mit seiner Laubewelt des Jünglings Herz,
 Das Glück des Mannes; doch dies teure Pfand
 Nicht ward es dir verlieh'n zu Spiel und Scherz.

Entfalte deiner Reize Laubkraft;
 Des Landes Blüte liegt zu Füßen dir;
 Das längste Duld'n jedem Freunde schafft,
 Wird ihm aus deiner Hand der Preis dafür.

Lass neu erstehen jener Zeiten Bild,
 Da man der Ungarn Wort und Namen schätzt'.
 Da Keiner deinem Herzen etwas gilt,
 Der eines dieser beiden je verletzt.

Zu dir der stumme Mund des Kindes fleht,
 Gib ihm ein Vaterland, nicht nimm es fort
 Ob Fluch ob Segen auf der Antwort steht
 Entscheide und du sprachst dein Lösungswort.

Die verlassenene Mutter.

Vorösmarty - S. Jekel.

Ich weiss eine Mutter, die ist verweist
 Und bitterer Kummer ihr Herz zerreist,
 Verlassen, gemieden vom eigenen Blut,
 Ist dennoch den Töchtern das Mutterchengut.

Kommt, Kinder, ich öffne

Die Arme euch weit

Und halte zum Segen

Die Hände bereit.

O kommet zu Mütter; sie wartet in Bangen,

Von tothloser Einsamkeit traurig umfassen.

O kommet, Ihr Kinder,

Bleib an mich geschmiegt,

So lang nicht für immer

Die Träne versiegt.

Ich hab Euch geboren,

Gewiegt voller Lust;

Ich sah Euch erstarken

An liebender Brust.

Als hilflose Kleinen

Schon hielt ich Euch hoch;

Die kindliche Seele

Sie schlummerte noch.

Ich liess Euch erschauen

Solch sonnigen Strahl,

Um den Mann beneidet

Euch all überth.

Ich gab diesen Länher

Dem Schönen Gesicht

Der Wiederholl findend

Die Herzen besticht.

Ich habe die Gestalt Euch,

So schlank wie das Reh,

Dem Jüngfräulein

Den Lilienblüthe.

Ich gab Euer Mund

Das Paradies:

Wenn herb auch die Lippen,

der Mund ist doch süß,

Ich gab Euren Äuge

Die Länbrische Macht;

Aus Flammenden Sternen

Die diebe mir Licht,

Bald wecken die Strahlen

Mir sonige Freud,

Bald schaffen sie Qualen

Und bitteres Leid, -

Was schön an mir war

Soll Euch mir erfreuen

Fürs einzige Wort: „Lieb' mütterchen mein!“

Ihr sollt es mir sagen,

Dann bin ich beglückt,

Auf dass nicht der Kummer

Das Mutterherz drückt.

O kommet zur Mutter;

Sie wartet voll Bangen,

Von Einsamkeit traurig

Und trostlos umfassen.

O kommet ihr Kinder,

Bleibt an mich geschmiegt,

So lang nicht für immer

Die Träne versiegt.“

So wehklagt die Mütter

Im bitterem Harm;

Doch keines umschließt

Ihr liebende Arm.

Die Söhne vertrieb ihr ein grausam Geschick,

Aufs Fremde, ach, richteten die Töchter den Blick.

Und sie blieb freudentos dort und allein;

Die Tränen im Auge, sie trockneten ein.

Das liebende Herz ist im Kummer erstarrt,

Derweil es vergebens gehofft und geharrt.

Zwar pocht es noch leise; das Mutterchen lebt;

Mit jedem Pochen ein Leben entschwebt.

In diesem Bilde kannst selbst Du Dich schauen

O Land, mit deinen gefühllosen Frauen. —

Föter-Lied.

Vöösmary - P. Fekel. —

Aufwärts steigt im Wein die Perle;

So ist es recht,

Keinem giebt es, der ihr dieses

Wehren möchte!

Frei hinauf zum Himmel jede

Perle strebt;

An der Erde nur die öde

Scholle klebt.

Unser Leib kann wohl durch Nahrung

Gut gedeihen;

Doch Begeisterung entflammt

Nur der Wein.

Wein und Seele sind einander

Wahlverwandt;

Nimmer ward ein Fisch durch grossen

Rühm bekannt.

Wein trinkt jeder Ungar gerne;

So ist 's Recht!

Er bekommt auch, klug genossen

Keinem schlecht.

Auf das Vaterland zu trinken

Weiss er Rat.

Sähe ich doch endlich einmal

Eine That.

Doch getrost, es wird noch kommen

Einst die Zeit;

Dann sei Jedermann zu helfen

Gern bereit.

Vaterland, will Gott es also,

So wie wir,

Lassen keine Schmach und Sünde

Wir auf dir.

Auf Genossen, laßt Euch Füllen

Frisch den Krug!

Mit dem Gram, der Liebe, Sorge

War's genug.

Für das Heiligste und Höchste

Jetzt mir Wein;
 Doch wir geben Blut und Leben.
 Muss es sein.

Unser König ist der erste
 Ungarman,
 Kampfbereit folgt jeder seinem
 Heeresbann.

Nehme er am Glück des Volkes
 Innig Theil,
 Und sein heilig Haupt bekranze
 Glück und Heil!

Jedermann, den dieses Aeuere
 Land mir trägt,
 Sei ein Mensch und sei ein Ungar
 Unentwengt,
 Wo man sich versteht, beglücket;
 Die Nation
 Spricht gewappnet den Gefahren
 Trotz und Hohn.

Sollten Feinde und Verräther
 Mit uns sein,
 Schafft sie fort, ihr Blut soll fließen

Wie der Wein.

Segensreiche Heimatserde,

Theuere Land!

Solch Getränk sei ausgewiesen

Und verbannt.

Und nun lasst die Böcher schäumen

Voller Glut,

Wie zum Bund die sieben Führer

Erst ihr Blut.

Auf ins Freie bricht der Fünke

Sich die Bahn;

Also dränge unser Flehen

Himmelan. -

Und es werde zum Gebete

Unbewußt;

Für die Andacht sei der Tempel

Unsre Brust.

Heil der Heimat! lasst uns trinken

Ein auf sie,

Für das Vaterland ein Gläschen

Schadet nie. -

Immerfort sei Glück und Segen

Dort im Lüz,

Wo man ihm die blutig schweren
Wunden schling.

Froh sein Antlitz, das vom Kummer
Jetzt noch Fahl,
Hell, wie nach der Schlacht der erste
Sonnenstrahl.

Eintracht halte treu umschlingen
Volk und Land;
Dann sind auch des Nordens Schatten
Leicht gebannt.

Stark nach aussen, innen blühend,
Gross und Frei,

Wachse es im Schutz des Rechtes
Und gedeih!

Ob es Blut, ob Arbeit fordert

Oder Tod,

Stellen wir ihm freudig alles

Zu Gebot.

Dass im Krieg und Frieden jeder

Sagen kann:

„Vaterland! Ich habe meine
Pflicht gethan.“

Weissagung

Vörsmarly - G. Hoffmann.

Wer sagt welche ein Geschick im Lüz?

Zorn, Lästung hatten wir gemig,

Ganz heidenmässig heiss gehasst,

Gram, wie 'ne öde Bürg gefasst;

Fruchtlos erwies Sich alles dies.

Und doch sollst du erblicken Vaterland,

Uns hängt daran des Lebens Seelenband.

Mit Gram und Hass fort also dreist!

Und lassen wir, sei's einen Geist,

Den, welcher hier einhause hiess

Und nimmer einig werden liess:

Wer also hasst, Hat lieb gefasst.

Dem du solst noch erblicken, Vaterland,

Hinaus bis an den fernsten Lebensrand. —

Doch mehr als Hass gilt noch die That:

Ein meines Leben sei uns Rath.

Die Väter übertriffte weit

Fort Spross auf Spross an Tüchtigkeit,

Solch Opfer man

Nicht wehren kann.

Dem du solst noch erblicken, Vaterland,

Zu tilgen derier Söhne Schmach und Schand.

Was hindert Euch, dass ihr euch fasst?
 Wenn ihr bis jetzt leichtsin geprasst,
 Zeit, Geld, Vernunft warft 'naus zur Thür
 Und euch mit Schmach bedeckt dafür:
 Grund meh, sogleich Zu bessern euch.
 Denn du solst noch erblicken, Vaterland,
 Trübt gleich dein Antlitz unser Sündenstand. —

Die Bahn ist offen, Leben Licht
 Durch's Volk, wenn Träg kein würdig Glied,
 Gib's Menschen, Hände, Arbeit, Blut:
 Schafft mann damit nicht jedes Gut?
 Gebiete wer An Thaten mehr.
 Denn ... In würd' und Freiheit weithin anerkannt.

Aufschrei.

Bajza - H. Melas.

Die Vorzeit ohne Rühm,
 Die Zukunft hoffnungslos!
 O schönes Vaterland
 Ich blüte um dein Los.
 Ich härmte mich um dich
 Und Klage sonder Rast
 In deiner Nacht ist mir

Das Leben eine Last.

Nach soviel Kampf und Noth,

Im Stürmbewegter See

Zeigt nicht ein einz'ger Stern

Des sichern Ufers Näh'.

Der du das Herz erschöpfst

Und drin die Leidenschaft

Für Volk und Vaterland

Im glühn mit Flammenkraft.

Du dessen Allmacht schuf

Gesetze, Mass und Lahl

O sende Völkergott

Mir einen Hoffungsstrahl!

Apotheose.

Bajza - St. gr. Congratz.

Es ruh'n die Heldensöhne all'

Nach Schlachten blutig schwer;

Sie ruh'n und Flur und An ergrünt

Am Grabe weit umher, -

Wohl grünt die Flur, wohl grünt die An,

Weil sie von Blut getränkt,

Und weil die Dankesähre sich

Zum Himmelsthaü gemeugt.
 Nicht immer Zwist ihr Kämpfen war,
 Nicht eitle Trüggestalt
 Die sich auf And'rer Untergang
 Ihre Paläste malt;
 Die sich dem Geist der Zwietracht aus
 Die Hölle tief erboth,
 Zu hüllen in des Blutes Schein
 Des Friedens morgenroth.
 So dass wenn Feie, Dolch und Raub
 Brings Alles schon verheert:
 Manch langgenährter schöner Traum
 Mit ihm zu Grabe fährt.
 Ihr Kämpfen war der Kampf zum Schütz
 Für Völkerfreiheit nur
 Die treu vergossen ein Tyrann
 Zertrat trotz heiligen Schwür.
 Denn ihre Brust erglühte heiss
 Für allgemeines Wohl,
 In ihrem Arm für Vaterland
 Gestählt der Säbel schwoll.
 Nicht dulden die Ketten sie

Willkürlicher Gewalt

Dir floss o Freiheit mir ihr Blut

Dir himmlische Gestalt.

Es floss ihr Blut, es sank ihr Leib

Mit Lorbeern reich besetzt,

Doch überstrahlt ihre That

Des Daseins morsche Zeit.

Der Glorie Wunderblume kennt

Aus ihrem Blut hervor;

Aus ihrem Gräbern steigt ihr Ruf

In Erde hoch empor. —

Als ersten Spruch gräbt ihre That

Auf harten Marmorstein

Die Muse der Vergangenheit

Mit ewigen Lettern ein.

Die Gegenwart erzählt es sich

Mit Sagen reich geschmückt,

Wie für die Freiheit sie dereinst

Im heissen Kampf geriet. —

Ihr Vaterland sieht nun so wüst

Und wie ein Friedhof aus;

Nur Gras bezeichnet den Palast,

Gestrüpp das Bärenhaus.

Im Städtchen einst so lärmbewegt,

Herrscht Todesstille jetzt

Und Trauer ach um tiefes Weh,

Der Mütter Äuge netzt.

Die Schaar der greisen Väter wank

Auf Schütthaufen dahin;

Sieht hoffnungslos ein besseres Einst

An sich vorbeiziehn. -

Ihr Mütter blass, ihr Väter grau,

Ihr Kinder Unbeschützt;

Gebt auf die Trauer, die um das Land

Auf eurer Stime sitzt.

Dies tiefgesunk'ne Vaterland

Aufleben wird es doch,

Der Himmel hat ja seinen Blitz,

Ein Richter thronet noch.

Der Zeitgeist siegt, es siegt mit ihm

Das Feine der Vernunft,

Von dem der Soldneschaaren macht

Kraftlos zusammenschumpft.

Die Grabestrauer schwindet und

Mit Donners Allgewalt.

Im Kreis der weiten Heimat dann
Der Freude Ruf erschallt.

Und wo der meisten Bürger Blut
Die Schlachtfelder benetzt,
Dort auch die Völkerfreud' sich
Die schönsten Blumen setzt.

Bibliografia.

- dr. E. Bohn: Die Nationalhymnen der europäischen Völker. Wort und Brauch 4. Heft H. Markus Verlag. Breslau 1908.
- Büchheim und Falke: Nationalgesänge der Magyaren Raabe und Comp. Kassel 1850. (: Nemzeti Muzéum Könyvtár.)
- J. Cserhalmai Hecht: Ungarischer Dichterwald Deutsche Verlagsanstalt. Stuttgart-Leipzig 1897. (: Nemz. Muz. " :)
- Dengi J: Arany nemet nyelven Eger 1913.
- _____ : Von der Donau und der Theiss, Segesvár, In Kommission bei Fritz Teutsch 1916. (: Magyar Könyvtár.)
- Ebenspanger-Häster-Richter: Nemzet olvasókönyve a magyar népiskolák felsőbb osztályai számára 1884. (: Ped. Könyvtár.)
- J. Fekete: Datenblätter zu Kertbeny's Memoiren
- Göspär-Lederer: Lesebuch für die V. VI. Klasse der Volksschulen 1875. (: Oed. Könyvtár.)
- Göspär-Sebestha-Hajmóczy: Lesebuch für die III.-IV. Klasse der Volksschulen 1909. (: Oed. Könyvtár.)
- Gerlóczy: Machik Főzet élete Spert 1911.
- D. Haek: Ungarische Lyrik v. A. Kisfaludy bis zur Gegenwart Otto Hendel, Halle a.d.S. (: Egyet. Könyvtár.)
- A. von der Haide: Pannoniens Dichterheim, Stuttgart 1879. (: Nemz. Muz. Könyvtár.)
- G.W. Henning: Ungarische Heimats- Liebes und Heldenlieder, A. Hartlebens Verlag, Pest-Leipzig (: Nemz. Muz., Egyet. Könyvtár.)
- dr. F. Hoffmann: M. Vörösmarty's ausgewählte Gedichte, Athenaeum, Bpest, 1895. (: Akad. - Egyet. és Nemz. Muz. Könyvtár.)
- dr. F. Jekel: M. Vörösmarty's ausgewählte Gedichte, Gustav Röttig, Sopron, 1901. (: Akad. Könyvtár.)
- K.M. Kertbeny: Album hundert ungarischer Dichter, K. Schäfer, Dresden 1854. 3. Aufl. ebenda und Pest H. Geibel 1858.
- (: Akad. - Egyet. - és Nemz. Muz. Könyvtár.)
- K. Kertbeny: Garay, Dichtungen aus dem Ungarischen, Emich Bpest, 1855. (: Egyet. Könyvtár.)
- " " : Ausgewählte Gedichte von Vörösmarty, Bpest, 1857. (: Akad. " :)
- A. Lábán: Ungaren in seiner Dichtung, Amalthea Verlag, Zürich-Leipzig-Wien 1923.
- J. Machik: Hymne Lampl, Pest 1861 (: Nemz. Muz. Könyvtár.)
- " : Zúríf " " " (: Nemz. Muz. - és Egyet. Könyvtár.)

- J. gr. Mailáth : Magyarische Gedichte Cotta Stuttgart, Tübingen, 1825. (: nemz. múz. - , Egypt. könyvtár.)
- H. Melas : Französische und ungarische Dichtungen C. Gracser, Wien, 1885. (: nemz. múz. könyvtár.)
- J. Nordheim : Ungarische Gedichte S. Zilahy, Pest, 1873. (: " " " :)
- Jt. gr. Pongrácz : Magyarische Gedichte Pressburg 1859. (: " " " :)
- " " " : Gedichte aus Ungarn. Pressburg 1861. (: " " " , Akad.)
- " " " : Gedichte aus Ungarn, Selbstverlag des Verfassers Pest 1867. (: " " " :)
- Th. Pulszky : Aus dem Tagebuch einer Ungarischen Dame Leipzig 1850. (: Nemz. múz. könyvtár.)
- Schwicker : Gedichte der Weltliteratur
- G. Steinacker : Pannonia Blumenlese Einhorn, Leipzig, 1840. (: Akad. könyvtár.)
- " " : Ungarische Lyriker Geibel, Barth Pest-Leipzig 1874. (: nemz. múz. - , Egypt. - , Akad. könyvtár.)
- G. Stier : 36 ungarische Gedichte H. W. Schmidt Halle 1880. (Preussische Staatsbibli. - Universitäts Bibliothek, Bonn.)
- Fr. Toldy : Blumenlese aus ungarischen Dichtern Pest-Wien 1818 (Akad. könyvtár.)
- " " : Handbück der ungarischen Poesie Milian u. Gerold, Pest-Wien (Nemz. múz. könyvtár.)
- Fr. Tománik : Ein Sträußchen aus ungarischen Dichtergarten Sartori Gran-Wien 1869. (: " " " :)
- Torday-Grail : Blüten der ungarischen Dichtkunst Verlag der „Havi Füzetek“, Pest, 1890. (: Nemz. múz. könyvtár.)
- Várady L. : Gr. mailáth József szerepe a magyar irodalomban 1911. -
- Vasfi és Benkő : Nationallieder der Magyaren Jeger, Braunschweig, 1857. -¹⁾ (: Nemz. Múzeum könyvtár.)
- Akademiai értesítő 1913. -
- Budapesti szemle 1895, 1897. -
- Fünfkirchner Zeitung 1877-906. (: Nemz. Múzeum könyvtár.)
- Kárpáthy 1908-14. (: gymnas. könyvtár Szeged.)
- Kárpáthy Post 1897-917. (: Nemz. Múzeum könyvtár.)

1. Jellemző, hogy Austriában alig két politikai kötet jelent meg.

Kisfaludy társaság évkönyvei: 1871, 1872. I, II, III, V, X, XIII, XIV, XXX.

Literarische Berichte aus Ungarn 1877-1880.

Magazin für die Literatur des Auslandes

Ödenburger Nachrichten 1895-1912

Pest-Ofner Zeitung

Grossbinger Zeitung 1869-1867

Liebenburger deutsches Tageblatt

Temesvári Zeitung 1912-1917

Ungarische Rundschau 1912-15

Ungarische Zukunft 1916-17

Zipser Bote 1878-1882

(: Egyet. Könyvtár)

(: " " :)

(: Nem. Mű. Könyvt.)

" " "

(megvan a Múzeum 1765-től)

(Nem. múzeum. Könyvt.)

" " "

" " "

(: Fővárosi Könyvt.)

(Nem. múzeum. Könyvt.) -